

Міністерство освіти і науки України Національний
університет водного господарства та

природокористування

Кафедра журналістики та українознавства

06-10-87М

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних завдань та самостійної роботи з
навчальної дисципліни «Українська мова в медіа»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за
освітньо-професійною програмою «Журналістика»
спеціальності 061 «Журналістика»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною
радою з якості ННІЕМ
Протокол № 5 від 24.01.2025 р.

Рівне – 2025

Методичні вказівки до виконання практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Українська мова в медіа» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за освітньо-професійною програмою «Журналістика» спеціальності 061 «Журналістика» денної та заочної форми навчання. [Електронне видання] / Дзюба М. М. – Рівне : НУВГП, 2025. – 88 с.

Укладач: Дзюба М. М., к.філол.н., доцент кафедри журналістики та українознавства.

Відповідальна за випуск: Малевич Л. Д., к.філол.н., доцент завідувач кафедри журналістики та українознавства.

Керівник групи
забезпечення

Супрун В. М.

ЗМІСТ

1. Вступ	3
2. Зміст дисципліни.....	7
3. Рекомендована література.....	83

© М. М.Дзюба, 2025

© НУВГП, 2025

1. ВСТУП

«Українська мова в медіа» зорієнтована на практичне вдосконалення мови, вибір найдоцільніших засобів спілкування в медійному просторі, формування висококультурної національно-мовної особистості.

Мета вивчення дисципліни – освоєння комплексу теоретичних і практичних знань з основ медіалінгвістики, ознайомлення з особливостями мовної організації текстів різних жанрів ЗМІ, вироблення навичок правильного використання мовних засобів різних рівнів системи сучасної української мови залежно від сфери й мети комунікації та роботи з журналістськими текстами.

Основні завдання:

- формувати в студентів розуміння базових понять навчальної дисципліни «Українська мова в медіа»;

- з'ясувати загальні особливості мови сучасних медіа та тенденції її розвитку;

- вдосконалювати вміння студентів співвідносити теоретичні знання з практичними потребами сучасних медіа;

- систематизувати, узагальнити й удосконалити базові орфоепічні, правописні, морфологічні, лексичні, стилістичні, синтаксичні вміння та навички;

- проаналізувати своєрідність використання засобів фонетики, лексики, фразеології, а також словотвірних, морфологічних та синтаксичних можливостей мови в медіа;

- ознайомити студентів з лінгвістичними стратегіями та тактиками сучасної медіакомунікації, окреслити доречність і безпеку їх використання;

- виробити вміння і навички комунікативно виправдано користуватися засобами української мови у процесі створення грамотного медіапродукту на задану тему, визначеного жанру, з урахуванням каналу поширення чи платформи оприлюднення;

- виробити навички самоконтролю за дотриманням мовних норм у професійному спілкуванні;

- сприяти формуванню усвідомленої висококультурної національно-мовної особистості журналіста.

Розподіл годин

Змістова тема	Кількість годин для лекційних занять (денна/заочна форма навчання)	Кількість годин для практичних занять, денна форма	Кількість годин для практичних занять, заочна форма
Змістовий модуль 1			
Вступ. Фонетика, графіка й орфографія української мови в медіа			
Т.1. Теоретичні основи курсу «Українська мова в медіа»	2/2	2	-
Т.2. Використання засобів фонетики сучасної української мови в медіа	2/2	2	-
Т.3. Орфографія. Український правопис	2/0	2	-
Т.4. Складні випадки орфографії в сучасних медійних текстах	2/2	4	2
Змістовий модуль 2			
Лексика і фразеологія сучасної української мови в медіа			
Т.5. Лексика української мови з погляду походження та сфер уживання, особливості її функціонування в медіа	-/-	4	2
Т.6. Групи лексики сучасної української мови за значенням, особливості її використання в медіа	-/-	4	2
Т.7. Розвиток словникового складу сучасної української літературної мови в медіа	2/-	2	-
Т.8. Роль фразеологізмів у мові медіа	2/-	2	-

Змістовий модуль 3			
Використання морфологічних засобів української мови в медіатекстах			
Т.9. Складні випадки вживання іменників та прикметників	2/-	4	2
Т.10. Труднощі у вживанні займенників і числівників	2/-	2	-
Т.11. Особливості вживання дієслів і прислівників	-/-	4	2
Т.12. Уживання службових частин мови	-/-	2	-
4 семестр			
Змістовий модуль 4			
Синтаксис. Дотримання синтаксичних і пунктуаційних норм у професійному мовленні журналістів			
Т.13. Просте неускладнене речення	2/-	2	2
Т.14. Просте ускладнене речення. Речення з однорідними членами	2/2	2	-
Т.15. Речення з відокремленими членами, їх стилістичний потенціал в медіа	2/-	6	2
Т.16. Функції звертань і вставних/вставлених одиниць у мові медіа	-/-	2	-
Т.17. Синтаксис складного речення. Складносурядні речення	-/2	4	-
Т.18. Складнопідрядні речення	-/-	2	-
Т.19. Безсполучникові складні речення в засобах масової комунікації	2/-	4	2
Т.20. Чуже мовлення і способи його передавання в мові медіа	0/-	4	2
Змістовий модуль 5			
Мовні й мовленнєві особливості традиційної преси та новітніх медіа			

Т.21. Засоби змістової й емоційної виразності журналістського твору	2/-	4	2
Т.22. Мова ворожечі в медіадискурсі	2/-	2	-
Т.23. Лінгвістичні стратегії і тактики сучасної медіакомунікації	2/-	4	0
Разом	30/10	70	20

2. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

3 СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ВСТУП. ФОНЕТИКА, ГРАФІКА Й ОРФОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕДІА

Тема 1. Теоретичні основи курсу «Українська мова в медіа»

План

1. Медіалінгвістика як напрям сучасного мовознавства.
2. Базові категорії медіалінгвістики: *медіамова, медіадискурс, медіатекст*.
3. Предмет, мета й основні завдання курсу «Українська мова в медіа».

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення поняття «медіалінгвістика».
- Назвіть основні завдання медіалінгвістики як нової сучасної галузі знань.
- Якими особливими ознаками характеризується медіадискурс?
- Які властивості медіатексту?
- Окресліть предмет, мету й основні завдання курсу «Українська мова в медіа».

Тести для самоконтролю

1.1. До терміноряду на позначення медіалінгвістичних понять
НЕ належить

- а) офіційний стиль
- б) публіцистичний стиль
- в) медійний стиль
- г) мова ЗМІ
- д) мова медіа

1.2. До найголовніших передумов розвитку медіалінгвістики НЕ належить

- а) стрімке зростання інформаційно-комунікаційних технологій
- б) створення глобальної мережі медіакомунікацій
- в) формування та розвиток єдиного інформаційного простору як нового віртуального середовища спілкування
- г) становлення й наукове осмислення поняття "мова ЗМІ"
- д) неможливість застосування інтегрованого підходу до аналізу медіамовлення, заснованого на об'єднанні зусиль дослідників різних гуманітарних галузей знання

1.3. Стійка внутрішня мовна система, що характеризується певним набором лінгвостилістичних властивостей та ознак, глобальний текст, який об'єднує різні мовні спільноти з їх соціальними мовними структурами, це

- а) медіамова
- б) літературна мова
- в) національна мова
- г) мовні норми
- д) мовна художньої літератури

Практичні завдання та вправи

➤ 1.1. Користуючись рекомендованою літературою до курсу, сформулюйте (письмово) основні критерії, що відрізняють медіатекст та медіадискурс.

➤ 1.2. Доведіть, що медіатекст є універсальною категорією медіакомунікації.

➤ 1.3. Доведіть, що майбутнє національної мови залежить від її здатності відповідати суспільним комунікативним запитам, зокрема у медіапросторі.

➤ 1.4. Аргументуйте тезу про потребу якісної мовної комунікації в сучасному світовому інформаційному полі для державної та культурної перспективи України.

Завдання для самостійної роботи

- Ознайомтеся з роботами з розгляду медіалінгвістики

як нового міждисциплінарного напрямку та занотуйте письмово дискусійні питання, актуальні для сучасної теорії медіалінгвістики (напр., праці: Стрельбіцька, О. О., Подолук С. М. Медіалінгвістичні тенденції на сучасному етапі розвитку мовної освіти в Україні». *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*, no. 1 (Серпень 20, 2021): 41-47. <http://academstudies.volyn.ua/index.php/humanities/article/view/34>

Стишов, О.А., Сизонов, Д.Ю. Неолінгвістичні ідеї та інноваційні концепції Лариси Шевченко. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2019. Вип. 38. http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apul_tip/apul_tip_2019_38.pdf;

Шевченко, Л.І. Медіалінгвістика в сучасній Україні: аналіз ситуації. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2013. Вип. 26. С. 3–12. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apyl_2013_26_3)

Тема 2. Використання засобів фонетики сучасної української мови в медіа

План

1. Характеристика звуків мови з психофізичного погляду (висота, інтенсивність), потенціал їх використання в журналістській діяльності.
2. Інтонація, її складники (фразовий наголос, його роль в передачі змісту, паузи, ритміка, мелодика, тембр, темп) і роль у мові медіа.
3. Словесний, логічний і емоційно-експресивний види наголосів, їх функції у мові медіа.
4. Зміни звуків у мовному потоці.
5. Стилiстичні особливості засобів фонетики в текстах медійного ресурсу.
6. Фонетична транскрипція та її роль у медійному використанні та озвученні тактів аудіо- та відеопродукції.

Питання для самоконтролю

- Схарактеризуйте звуки мови з психофізичного погляду (висота,

інтенсивність), потенціал їх використання в журналістській діяльності.

- Яку роль у мові медіа відіграють інтонація і її складники (фразовий наголос, паузи, ритміка, мелодика, тембр, темп)?
- Назвіть функції словесного, логічного і емоційно-експресивного видів наголосів у мові медіа.
- Яку небезпеку несуть зміни звуків у мовному потоці для ведучих телебачення і радіо?
- Окресліть стилістичні особливості засобів фонетики в текстах медійного ресурсу.
- Яка роль фонетичної транскрипції у медійному використанні та озвученні тактів аудіо- та відеопродукції?

Тести для самоконтролю

2.1. Немилозвучне сполучення звуків, що виникає внаслідок набридливого повторення одних і тих самих звуків, їх скупчення у реченні, не пов'язане зі стилістичним завданням:

- а) асонанс
- б) ритм
- в) какофонія
- г) дисонанс
- д) евфонія

2.2. Вкажіть, який засіб звукової виразності використано в уривку:

Там не було заведено білити стовбури дерев. Тому сад із налитими сонцем яблуками здалеку видавався абсолютно зеленим — хіба лиш кілька плодів на гілках вигравали червоними плямами. [<https://reporters.media/yablunevyj-sad/>]

- а) асонанс
- б) рима
- в) какофонія
- г) звукова анафора
- д) алітерація

2.3. Вкажіть, який засіб звукового оформлення використано в уривку:

А тим часом від двозначності – до троїстості. Насамперед цей тризвук, ця тріада: психоаналіз має потрійні – родові, родинні і природжені – стосунки з Новочасністю. [Юрко Прохасько, <https://zbruc.eu/node/100659>]

- а) дисонанс
- б) звуконаслідування
- в) власне звуковідтворення
- г) звукова анафора
- д) рима

Практичні завдання та вправи

➤ 2.1. Подані речення запишіть фонетичною транскрипцією, прочитайте, дотримуючись логічних пауз, встановіть, наскільки паузи співвідносяться з розділовими знаками.

Низка червоно-білих кілків і натягнутий між ними металевий канат розділяє село на дві частини, ніби дорога. За тросом домівки, городи і цвіт ромашок, чиясь життя та міни.

Міни. Міни. Міни. Червоні трикутники небезпеки вкопані навпроти кожної хати. Нерозірвані снаряди, розтяжки, пелюстки й бозна-які інші речі, що лишаються після боїв та окупації. [<https://reporters.media/bilshe-nizh-yabluk-hat-i-lyudej/>]

➤ 2.2. Виразно прочитайте поданий текст, виділяючи логічний наголос.

Кам'янку видно, якщо їхати трасою з Харківщини на Донеччину, минаючи Ізюм і бурі поля з обвугленими російськими танками на узбіччях. У Кам'янці жодної цілілої споруди. Оглядаючи з вікон авто пагорби — самі скелети стін і дахів. Самим селом ідеши, обираючи острівці асфальту на головній дорозі. І на них де-не-де досі червоніють патрони. [<https://reporters.media/bilshe-nizh-yabluk-hat-i-lyudej/>]

➤ 2.3. Запишіть подані речення фонетичною транскрипцією, позначте паузи, наголоси, рух мелодики, прочитайте виразно вголос.

Наше село називали воротами на Донбас. Бо ми між Харківською і Донецькою областями. Воно було заможне: гарна земля, чорноземи добре родять. Ми жили багато, не так, як

російські села. Росіяни хотіли нас захопити і в 2014 році, але тоді не пройшли, а в цю війну знищили село повністю, — каже 64-річна Тетяна Лукієнко.

Вона втекла з Кам'янки за день до того, як росіяни окупували село. Пенсіонерка вибиралася пішки лісами, а потім човном через річку, щоб дістатися потяга на Полтавщину. Покидаючи селище, вона бачила зарево будинків, які охоплював вогонь російських обстрілів. [<https://reporters.media/bilshe-nizh-yablukhat-i-lyudej/>]

➤ 2.4. Проаналізуйте фоніку газетних заголовків; виділіть ті із них, у яких фоніка стала джерелом експресії, і ті, в яких ви знаходите недоліки в звуковій організації; усуньте їх. При цьому розрізняйте випадкові звукові повтори, недоречне римування і свідоме використання звукопису з метою посилення дієвості мовлення.

«За штилем – шторм»; *«Недостатність уваги керівництва до розвитку виробництва»;* *«Медалі за моделі»;* *«Твої плани, плането?»;* *«Повний хід, «водохід!»;* *«Цілюще дихання калини»;* *«Грані граніту»;* *«Льготи Аерофлоту»;* *«Кон'юктура для контркультури»;* *«Прогноз і діагноз»;* *«Розрахунки і прорахунки»;* *«Цитаделі із цитат»;* *«Чекає матчів м'яч».*

➤ 2.5. Складіть невелике інтерв'ю на актуальну, на ваш погляд, тему. Прочитайте його уголос, дотримуючись правильної інтонації та правильних наголосів.

➤ 2.6. Складіть невеликий текст художньо-публіцистичного жанру, який демонстрував би фонетичні можливості української мови в медіа.

Завдання для самостійної роботи

➤ Доберіть цікавий, на вашу думку, медіатекст. Зробіть його стилістичний аналіз щодо фонографічних засобів мови.

Схема фоностилїстичного аналізу тексту

1. Виразне прочитання тексту.
2. Характеристика засобів милозвучності:
 - а) евфонічні чергування голосних і приголосних;
 - б) вимовна легкість (спрощення, подовження,

повноголосся).

3. Особливості наголошування (види наголосу).
4. Графічні засоби експресії (шрифт, пунктуація).
5. Пошук явищ фоносемантики, звуко символізму, елементів звукопису: асонанс, алітерація, дисонанс, анафора, епіфора.
6. Місце фоностилістичних засобів у творенні виразів із переносним значенням (тропів) та стилістичних фігур.
7. Роль фонографічних засобів виразності у створенні медійного тексту, його колориту, значення для передавання теми та вираження основної думки.

Тема 3. Орфографія. Український правопис

План

1. З історії українського правопису.
2. Основні зміни в новій редакції «Українського правопису» (2019).
3. Проблеми сучасного українського правопису і їх висвітлення в медіа.
4. Принципи українського правопису, їх використання при редагуванні журналістських текстів.

Питання для самоконтролю

- Чи можна стверджувати, що історія українського правопису – це історія його розвитку? Чому?
- Назвіть підсистеми правопису.
- Які принципи українського правопису?
- Які основні проблеми сучасного українського правопису?
- Які варіативні зміни пропонує новий правопис?
- Яких правил треба дотримуватися щодо вживання родових форм на позначення осіб за професією, посадою і званням?

Тести для самоконтролю

- 3.1. Відповідно до нової редакції “Українського правопису” може бути варіативне написання слів у рядку
- а) аудіопродукт, пів Рівного
 - б) залізо-бетон, облдержадміністрація
 - в) відеокамера, експрезидент

- г) суперзірка, проєкт
- д) етер, катедра

3.2. Відповідно до нової редакції “Українського правопису” може бути варіативне написання обох слів у рядку

- а) мінісукня, вебпортал
- б) проєкт, чипси
- в) пів міста, пів університету
- г) аудієнція, аудиторія
- д) преміумклас, антирекорд

3.3. Відповідно до нової редакції “Українського правопису” може бути варіативне написання обох іменників у родовому відмінку в рядку

- а) радості, любови
- б) подорожі, осі
- в) суміші, сталі
- г) ванілі, галузі
- д) ночі, осені

Практичні завдання та вправи

➤ 3.1. Запишіть основні зміни, які відбулися в новій редакції «Українського правопису» (2019), використовуючи, напр., такі матеріали: 20 найбільших новацій Українського правопису 2019 року (<https://www.radiosvoboda.org/a/30025623.html>), Стислий огляд основних змін у новій редакції «українського правопису» (2019) (<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/osnovni-zminy%202019.pdf>) та Передмову до «Українського правопису» (<https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.prapovys-2019.pdf>). Обґрунтуйте потребу цих змін.

➤ 3.2. Знайдіть матеріали в медіа, де б було висвітлено основні проблеми сучасного українського правопису. Прокоментуйте ці дописи. Чи погоджуєтеся ви з автором? Свою позицію обґрунтуйте.

➤ 3.3. Схарактеризуйте принципи українського правопису і їх використання при редагуванні журналістських текстів.

➤ 3.4. Наведіть приклади паралельних форм чоловічого і жіночого роду на означення осіб з професією, посадою, родом діяльності.

➤ 3.5. Назвіть іменники жіночого роду, що позначають традиційні жіночі професії і не мають відповідників чоловічого роду.

Завдання для самостійної роботи

➤ Опишіть різні правописні системи української мови, користуючись матеріалами, запропонованими в п. 3.1.

Тема 4. Складні випадки орфографії в сучасних медійних текстах

План

1. Правила вживання апострофа.
2. Правила вживання м'якого знака.
3. Подвоєння та подовження приголосних.
4. Правопис слів іншомовного походження.
5. Правопис прізвищ і власних імен.
6. Правопис українських та іншомовних географічних назв.
7. Основні правила написання складних іменників та прикметників.
8. Написання прислівників.
9. Правопис не, ні з різними частинами мови.

Питання для самоконтролю

- Які правила вживання апострофа і м'якого знака ви порушуєте найчастіше? Чому?
- Розкажіть про складні випадки написання слів іншомовного походження.
- Чим відрізняється подвоєння та подовження приголосних?
- Розмежуйте написання **н** та **ни** у прикметниках і

- дієприкметниках.
- Назвіть правила, які регулюють складні випадки правопису великої букви. Що ви знаєте про велику букву в особливому стилістичному вживанні?
 - Коли треба ставити лапки у власних назвах?
 - Назвіть правила написання найпоширеніших складних слів разом і через дефіс.
 - Що ви знаєте про правопис складноскорочених слів?
 - Назвіть найважливіші правила, які регулюють складні випадки написання разом, окремо й через дефіс прислівників і сполучень прислівникового типу.
 - Як пишеться **не** з різними частинами мови? Відповідь проілюструйте прикладами.

Тести для самоконтролю

4.1. Разом треба писати всі складні іменники в рядку

- а) аудіо/продукт, зірви/голова, пів/Рівного
- б) орг/відділ, вакуум/апарат, залізо/бетон
- в) проф/спілка, відео/оператор, спрей/пластик
- г) праце/люб, супер/зірка, фото/проект
- д) метео/служба, сімдесяти/ліття, медіа/текст

4.2. У всіх словах відбувається спрощення приголосних у рядку

- а) ус..ний, пропаганди..ський, тури..ський
- б) студен..ський, об'їз..ний, шіс..надцять
- в) контраст..ний, влас..ний, хвас..ливий
- г) звіс..но, облас..ний, чес..ний
- д) шотиж..невий, компос..ний, гіган..ський

4.3. Назву громадськ організації написано правильно в рядку

- а) Інститут масової інформації
- б) Інститут Масової інформації
- в) Інститут Масової Інформації
- г) Громадська організація Інститут Масової Інформації
- д) Громадська Організація (ГО) інститут масової інформації

Практичні завдання та вправи

➤ 4.1. Простежте за серією випусків одного з друкованих регіональних ЗМІ. Проаналізуйте письмово, якою мірою дотримано орфографічних норм. На які орфограми найбільше зафіксовано порушень? Яким правилам надають перевагу у випадку правописної варіативності

➤ 4.2. Прочитайте інтерв'ю «На рівні національної безпеки»: культура як бізнес-кейс державного масштабу. URL: <https://www.culturepartnership.eu/ua/article/volodymyr-vorobey>). Зробіть орфографічний аналіз тексту.

➤ 4.3. Запишіть, знімаючи ризику та вставляючи, де потрібно, відповідну букву. *Ро..плела, не/дочувати, на/добраніч, ані/трохи, не/доторка..о, на/весні, по/українськи, по/перше, поп/корн, не/дбалість, не/нароком, не/щастя, не/потрібний, не/високо, Д/декларація про Д/державний С/суверенітет України, Д/декрет К/кабінету М/міністрів України, М/міністерство Ф/фінансів України, К/комюніке про зустріч на найвищому рівні, К/конвенція з прав людини, П/польсько-українське К/комюніке.*

➤ 4.4. Зробіть орфографічний аналіз тексту.
Відносна зрозуміле після зустрічі в Парижі стосується лише одягу: Трамп вдягнув синій костюм і жовту краватку – значить молодець, бо в українських національних кольорах (версія гламурно-патріотичних журналістів); Зеленський у светрі, а це є «неповагою до американського народу» (переканання радника Трампа Роджера Стоуна). В інших аспектах спостерігається неоднозначність і можливість різноманітних трактувань. За результатами 35-хвилинних перемовин обраний президент США відреагував у соціальній мережі: «Так само Зеленський та Україна хотіли б укласти угоду і припинити божевілля. Вони безглуздо втратили 400 000 солдатів і набагато більше мирних жителів. Треба негайно припинити вогонь і почати переговори. [https://zbruc.eu/node/120166].

Завдання для самостійної роботи

➤ 1. Подивіться відео «Чи існує «правильна» українська

мова?»

<https://www.youtube.com/watch?v=KN87sC4BEo&t=2025s> .

Підготуйтеся до його обговорення (сформулюйте чітко власну думку щодо почутого).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ЛЕКСИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕДІА

Тема 5. Лексика української мови з погляду походження та сфер уживання, особливості її функціонування в медіа

План

1. Лексичний склад української мови за походженням. Іншомовні слова та правила їх використання в пресі, на радіо, телебаченні, в інтернет-виданнях.
2. Загальноновживана і вузьковживана лексика. Динамізм загальноновживаної лексики.
3. Лексика української з погляду пасивного вживання. Групи пасивної лексики (історизми, архаїзми, професіоналізми, терміни, діалектизми, просторічна лексика, жаргонізми тощо), умови її уживання в мові медіа.
4. Особливості використання емоційно забарвлених слів у медійному дискурсі.
5. Лексична сполучуваність та її порушення в журналістському тексті.

Питання для самоконтролю

- На які групи поділяється лексика української мови з погляду походження?
- Назвіть групи споконвічно української лексики. Які фонетичні, семантичні та словотвірні особливості цих одиниць?
- Дайте визначення поняття *іншомовна лексика*. Які фонетико-граматичні особливості тіншомовних слів?

- Які фонетичні, семантичні, словотвірні особливості старослов'янізмів? Наведіть приклади цього шару лексики.
- Із яких мов запозичувала слова українська мова? За якими ознаками їх розпізнаємо?
- Що таке інтернаціоналізм, екзотизм, варваризм? Наведіть кілька прикладів.
- Дайте визначення поняття *калька*. Які види кальок існують? Чи завжди калькування можна вважати негативним явищем?
- Дайте визначення понять *загальноовживана лексика*, *спеціальна лексика*.
- Які слова належать до професійно обмеженої лексики?
- Що таке термін? Які роль цієї групи лексики в медійних текстах?
- Що таке професіоналізм? Які причини їх виникнення? Чи допустиме їх використання в журналістиці?
- Схарактеризуйте територіально обмежену лексику. Чи доречні ці слова у медіа?
- У чому відмінність між лексичними, етнографічними і семантичними діалектизмами?
- Що таке історизм? Які тематичні групи слів належать до історизмів?
- Дайте тлумачення поняття *архаїзм*. Наведіть приклади.
- Чи доречне активне використання історизмів і архаїзмів у медійних, зокрема рекламних і PR-текстах? Яка їхня функція в медіадискурсі?
- Які лексичні одиниці належать до соціально обмежених?
- Що таке жаргонізм? Які види жаргонізмів вам відомі? Наведіть приклади.
- У чому полягає відмінність між жаргонізмами й арготизмами? Чи доречні ці слова у ЗМІ?
- Що таке «макаронічна мова»? Чи використовують її у медіатекстах? Відповідь обґрунтуйте.
- Схарактеризуйте розмовну лексику.
- Які слова належать до просторіччя? Наведіть власні приклади.
- Що таке суржик? Доведіть неприйнятність його використання у професійному мовленні медійників.

Тести для самоконтролю

5.1. Неправильно пояснено архаїзм у рядку

- а) крес – край, межа, окраїна, кінець
- б) ка́мо – куди, де
- в) бра́нний – сварливий
- г) зла́то – золото
- д) іно́ – тільки, лише

5.2. У реченні *«Тоді, коли по всій державі буйним цвітом цвів «рекет», коли навіть малі діти знали, що таке «криша», «счотчик», «двіжняк» і «братва», загін міліції особливого призначення «Беркут» спецзасобами воював зі своїм народом»* використано

- а) терміни
- б) екзотизми
- в) варваризми
- г) фразеологізми
- д) жаргонізми

5.3. У реченні *«Ключами від в'язниці Някляєва є санкції проти Александра Лукашенка та його правиць і лівиць в особі силовиків, суддів, прокурорів тощо»* використано

- а) неологізм
- б) архаїзм
- в) історизм
- г) фразеологізм
- д) професіоналізм

Практичні завдання та вправи

➤ 5.1. Підберіть приклади застарілих слів у художніх та публіцистичних творах. З якою метою використовують ці мовні одиниці в текстах різних стилів?

➤ 5.2. Наведіть приклади використання термінів у медійних текстах. Яку роль вони відіграють?

➤ 5.3. З'ясуйте можливості використання жаргонізмів та арготизмів в мові ЗМІ. Свою думку проілюструйте прикладами.

➤ 5.4. Доберіть медійний текст на суспільно-політичну тему, випишіть із нього запозичені слова, поясніть їх значення, мову-джерело й доцільність уживання.

➤ 5.5. Із вашого улюбленого інформаційного медіаресурсу доберіть офіційне повідомлення обсягом до 100 слів. Спробуйте «перекласти» цей текст на просторічне мовлення. Що з цього вийшло? Чому в інформаційних матеріалах вважають неприпустимим використання просторічної лексики?

Завдання для самостійної роботи

➤ Укладіть словник (10–15 термінів і професіоналізмів (окремо) журналістики). З'ясуйте значення кожної лексичної одиниці, кілька з них уведіть в текст для авторської колонки.

Тема 6. Групи лексики сучасної української мови за значенням, особливості її використання в медіа

План

1. Особливості функціонування багатозначних слів в медіамові.
2. Види переносного вживання слова (мовна метафора, метонімія, синекдоха) та їх застосування в журналістських творах.
3. Місце й функції синонімів у журналістських текстах.
4. Текстова виразність антонімів, омонімів, паронімів. Типові помилки їх уживання в мові медіа.

Питання для самоконтролю

- В українській мові переважають однозначні чи багатозначні слова? Як це можна пояснити?
- Як класифікують лексичні значення слів за характером їх зв'язку з предметам позамовної дійсності?
- Що таке конотація? Чи всі слова її мають?
- Дайте визначення метонімії. Які її різновиди?
- У чому особливість синекдохи як різновиду метонімії?

- Що таке метафора? Наведіть власні приклади оригінальних метафор.
- У чому відмінності між багатозначністю та омонімією?
- Які лексичні омоніми називаються повними?
- Назвіть шляхи виникнення омонімів.
- Чим неповні омоніми відрізняються від повних? Що таке омофони, омографи, омоформи; наведіть приклади цих мовних явищ.
- Що таке міжмовні омоніми? Чому їх називають «хибними друзями перекладача»?
- Які слова називаються синонімами?
- Назвіть види синонімів.
- Що таке синонімічний ряд? Які правила його побудови?
- Назвіть види лексичних синонімів.
- Чим загальномовні синоніми відрізняються від контекстуальних?
- Дайте тлумачення понять перифраза, евфемізм, табу, дисфемізм. Які з них доречні в медіа?

Тести для самоконтролю

- 6.1. Неправильно дібрано синоніми в рядку
- а) здійснювати, реалізовувати, втілювати, вибудовувати
 - б) аванс, завдаток, задаток
 - в) авторитет, вага, вплив
 - г) аеродром, летовище
 - д) актуальний, назрілий, злободенний, наболілий
- 6.2. Перенесення назви одного предмета, явища, властивості на інші за ознакою суміжності називається
- а) метафорою
 - б) метонімією
 - в) синекдохою
 - г) перифразою
 - д) евфемізмом

6.3. Кількісна заміна понять: перенесення назви з частини на ціле і навпаки, із загального на одиничне чи навпаки, з родового поняття на видове і навпаки –

- а) метафора
- б) метонімія
- в) синекдоха
- г) перифраза
- д) евфемізм

Практичні завдання та вправи

➤ 6.1. Прочитайте текст, знайдіть слова в переносному значенні та спробуйте замінити їх на слова в прямому значенні. Чи завжди це можливо зробити?

Нова книга Андрія Содомори «Недопитий келих. Античність і вино» вже у друкарні!

Це подарунок ЛА "Піраміда" великому Майстрові Слова до його уродин.

Всі ми, хай скільки б не причащалися з келиха, що його так щедро наповнила для нас античність, залишаємо його недопитим – келих такої простої, а водночас такої глибокої мудрості. Недопитим і – нерозсмакованим. Хто ж бо відчує всю красу античного слова, не милуючи слух його мелодійною плинністю?.. «О великий муже, з якою радістю я послухав би тебе!» – з гіркотою зітхнув такий близький до античності Петрарка, тулячи до грудей щасливим випадком придбану рукописну книгу Гомерових поем.

Так само й з вином, без якого й не мислила себе антична людина. Хай як ми вникали б у тонкощі їхнього виноробства, в загадки дивних «рецептів», а смаку, яким був він, яким насолоджувались античні, – не відтворимо. Вино – з домішкою джерельної або морської води (хтось, кажуть, за браком джерельної хлюпнув морської – і засмакувало); вино (що нас дивує), усіляко ароматизоване, підсолоджене медом; вино, що десятками років, залите в амфори, закорковане й засмолене, «пило дим»: задимлювалось у спеціальних приміщеннях; набуваючи свого смаку, разом з амforoю – п'яніло. «Моя однолітко,

додержана і п'яна...» – готуючись прийняти високого гостя, звертається до своєї амфори Гораціїй... Вичерпувалась амфора – вичерпувався з роками й поет... [https://zbruc.eu/node/120083]

➤ 6.2. Складіть зі словами-омонімами словосполучення або речення і поясніть, чому однакові за звучанням і написанням слова не заважають спілкуватися. Зазначте, які з цих омонімів повні, а які – ні.

Бал, кадри, стан, гриф, бродити, патрон, літній, розряд, лайка, кормовий, метр, ставний, пас, правий, термін, тост.

➤ 6.3. Розкрийте значення слів-паронімів, увівши їх у речення.

Вітамінний, вітамінізований; гуманний, гуманітарний; діалектний, діалектичний, діалектологічний; жирковий, жирний; збірка, збірник; культовий, культівський; ощадний, ощадливий; пам'ятний, пам'ятливий; парафраза, перифраза; плагіат, плагіатор; самолюбство, себелюбство; спроба, проба; стилістичний, стильовий, стильний; уява, уявлення; церемонний, церемоніальний.

➤ 6.4. Підберіть синоніми до якомога більшої кількості слів у тексті. Чи в кожному випадку можлива синонімічна заміна?

Комунізм нарівні з іншими ідеологіями вільно кочує планетою.

Але його ідеям симпатизують лише окремі, переважно дивакуваті чи маргінальні, особистості.

Це як зі збудниками небезпечних хвороб – вони присутні в організмах багатьох людей, але не починають розвиватися, поки існує сильний імунітет.

На початку ХХ століття комунізм знайшов сприятливе середовище розвитку – хворий організм Російської Імперії. Національна ментальність росіян, їхні звички та побут виявилися тим живильним середовищем, де комуністичні ідеї, на перший погляд гуманні й ідеалістичні, розрослися до розмірів і форми жахливого монстра. Нація, що не мала жодних задатків, жодних традицій демократичності, де

придушена індивідуальність та особиста відповідальність, не могла протидіяти монстрові, що розвинувся на її ресурсах.

Цей монстр поєднав демагогію комунізму й експансію імперіалізму, став багатоліким та непереможним. Він одночасно міг повернутися до власних громадян смертельним оскалом геноциду, а до світових еліт – гуманним обличчям соціалізму, що будує рівність і щастя.
[Б. Панкевич, <https://zbruc.eu/node/120060>]

➤ 6.5. Із медійних текстів доберіть 5–6 прикладів метафор і 3–4 приклади метонімії. Поясніть, за якою ознакою відбувається перенесення значення.

➤ 6.6. Доберіть до поданих слів евфемізми. З якою метою вони вживаються у мовленні? Чи доречні вони в мові медіа?

Брехати, померти, божевільний, старий, дурний.

➤ 6.7. Доберіть до поданих слів перифрази. Складіть із ними текст на тему «Скажемо – ні!».

Алкоголь, куріння, наркоманія, СНІД. Зразок: Сучасне суспільство поглинуло в суцільну небезпеку. Нині панує чума XXI століття – СНІД, розкошує нікотинова залежність, не втрачає своїх позицій зелений змії, спокушаючи людей на кожному кроці вогняними напоями. Щоденно молодь кайфує від голки смерті, не розуміючи, що життя – це найвища цінність. То ж скажемо ні: сп'янінню, наркотикам, палінню! Цінуймо наше життя та піклуймося про майбутнє покоління!

➤ 6.8. Доберіть лексичні дублети до слів іншомовного походження. У яких стилях їх доречно вживати?

Вояж, гіпербола, декламувати, асиміляція, біографія, дефект, директива, дискутувати, легальний, моносемія, овації, оратор, орфографія, полісемія, прогрес, фауна, хронічний, хронологічний, екстремний, персона, конденсувати, інцидент, ефективний, тривіальний, апелювати, домінувати, інтелектуальний, меценат, фольклор, віртуозний, анонс, ідиферентний.

➤ 6.8. Проаналізуйте регіональне медійне видання (на вибір) на частотність іншомовних слів. Поміркуйте над

доцільністю спостереженого слововжитку.

Завдання для самостійної роботи

Запишіть не менше 10 заголовків, висловів із реклами тощо, які побудовані на явищі антонімії. Проаналізуйте функційне навантаження антонімів. Спробуйте створити своїх 3-4 вислови для реклами на основі цього мовного явища.

Тема 7. Розвиток словникового складу сучасної української літературної мови в медіа

План

1. Позамовні та внутрішньомовні причини змін у лексиці.
2. Вплив суспільно-політичних, економічних, культурологічних чинників на розвиток лексики сучасної української мови в медіа.
3. Неологізація лексики в сучасних українських медіа.
4. Образне багатство, пов'язане з індивідуально-авторським використанням лексем в окремих жанрах (блогах, мові реклами тощо).

Питання для самоконтролю

- Назвіть позамовні й внутрішньомовні причини змін у лексичному складі мови.
- Який вплив суспільно-політичних, економічних, культурологічних чинників на розвиток лексики сучасної української мови в медіа?
- Дайте визначення поняття *неологізм*. Які види неологізмів ви знаєте?
- Що таке *оказіоналізм*? З якою метою їх створюють?
- Яку функцію в журналістських текстах виконують індивідуально-авторські неологізми? Наведіть приклади таких одиниць.
- Чи можуть авторські неологізми із журналістських текстів перейти до загальноновживаної лексики української мови? Чому?

Тести для самоконтролю

7.1. Знайдіть речення, де вжито авторський неологізм

а) Права частина будинку відєвроремонтована, а лїва поснована трїщинами й розвалюється.

б) У кількох областях у станї бойової готовності під землею (у 176 шахтно-пускових установках – ШПУ) стояли ракети з ядерними зарядами.

в) У наступному році в Україні планують уніфікувати графіки відключення електроенергії – вони діятимуть однаково для всіх жителїв однієї зони.

г) Загалом в Україні, ймовірно, буде три зони споживання.

д) Державне підприємство «Агенція оборонних закупівель» (АОЗ), яке відповідає за забезпечення українських військових, знову опинилося у центрі скандалу.

7.2. Буккросинг – це

а) книгообмін;

б) спортивне змагання;

в) туристичний забїг;

г) книговидання;

д) змагання на швидкість читання.

7.3. Знайдіть журналістські новотвори

а) десовєтізація;

б) ланіти;

в) вивїрка;

г) орнітологія;

д) смартфон.

Практичні завдання та вправи

➤ 7.1. У поданих реченнях знайдіть okazіоналізми (індивідуально-авторські неологізми); визначте, за якою словотвірною моделлю вони утворені. Наведіть приклади одноструктурних слів з активної лексики.

1. Автограф українськомовна і дуже популярна в місті поетка ставить на першій сторінці своєї збірки,

оформленій як довідка про хворобу поезієлюбства, яку треба інтенсивно лікувати віршочитаннями українських авторів. 2. Колись надувна кулька була ціннішою, більш «щастямісткою», ніж сьогодні мобільний телефон. 3. Дискусія та читання «Мала батьківщина – сліди й місця» – це можливість обговорювати, на що перетворюються «малі предківщини» в глобальному світі. 4. Кому в Європі потрібні як рівні серед рівних злодійкуваті чиновники-корупціонери, продажні й крадійкуваті депутати, сумнівні бізнесюки і конкретні кримінальні «пацани»...5. У культурах постколоніальних, де накладаються різні шари сакральних знаків, деякі вирізняються своєю непришійкобиліхвістістю. 6. Музикіт: як ентузіаст вирішив присвятити життя композиціям для тварин.

➤ 7.2. Наведіть приклади окказіоналізмів у засобах масової інформації. Наскільки вдалими і доречними ви вважаєте ці новотвори? Обґрунтуйте свої висновки.

➤ 7.3. Знайдіть приклади загальнономовних та авторських неологізмів у медійних текстах. Поміркуйте над метою їх використання.

➤ 7.4. Напишіть повідомлення для соцмереж, використовуючи неологізми. Що зміниться, якщо замінити новотвір на загальнономовне слово?

Завдання для самостійної роботи

➤ Опрацюйте статтю Л. Підкамінної «Лінгвостилістика неологізмів у мові сучасних українських ЗМІ» [<https://lingvostud.vnu.edu.ua/index.php/lingvostud/article/view/2413-0923-2019-10-144-153>]. На основі тексту запропонованої статті укладіть словничок неологізмів. З'ясуйте значення, походження та стилістичні функції неологізмів у мові сучасних медіа.

Тема 8. Роль фразеологізмів у мові медіа

План

1. Українська фразеологія: джерела, структура, семантика.

2. Фразеологізми як засіб увиразнення текстів різних журналістських жанрів.
3. Стилiстично виправдана трансформація фразеологізмів і їх невмотивоване перероблення (спотворення).
4. Способи передавання фразеологічних одиниць з однієї мови на іншу.
5. Типи фразеологізмів (фразеологічні єдності, зрощення, сполучення), особливості їх застосування у журналістській творчості.

Питання для самоконтролю

- Що таке фразеологізм?
- Назвіть основні ознаки фразеологізмів.
- Які різновиди фразеологічних одиниць виокремлюють за класифікацією семантичної злитості компонентів?
- Назвіть ознаки фразеологічних зрощень, єдностей, сполучень, висловів.
- Які є групи фразеологізмів за походженням? Проілюструйте прикладами.
- Як класифікують фразеологічні одиниці за стилістичною належністю?
- Які є способи видозміни фразеологічних одиниць?
- Поміркуйте про доцільність використання фразеологізмів у медійних текстах різних жанрів.

Тести для самоконтролю

- 8.1. До основних ознак фразеологізмів НЕ належить
 - а) семантична неподільність складників фразеологізму (значення фразеологічної одиниці не можна витлумачити, виходячи зі значень окремих слів, що входять до неї);
 - б) стабільність компонентного складу, яка не дозволяє розширювати або скорочувати вислів, замінювати слова в ньому;
 - в) відтворюваність фразеологізму в мовленні;
 - г) складаються не менше ніж із двох слів;
 - д) не можуть вступати в синонімічні й антонімічні відношення.

8.2. Стійкі звороти, властиві лише певній мові, що передають єдине поняття, і їхня семантика не збігається із семантикою слів, що входять до його складу, - це

- а) фразеологічні зрощення;
- б) фразеологічні єдності;
- в) фразеологічні сполучення;
- г) фразеологічні вислови;
- д) мовні штампи.

8.3. Позначте рядок, де класифікацію фразеологізмів за походженням проілюстровано прикладом неправильно

- а) сталі вислови з усної народної творчості, напр.: скажеш на ніготь, а перекажуть на лікоть;
- б) вислови виробничо-професійного походження, наприклад: дамоклів меч;
- в) біблійні та євангельські вислови: притча во язицех
- г) атинчні міфи і крилаті вислови, напр., прокрустове ложе;
- д) влучні вислови відомих людей: хіба ревуть воли, як ясла повні?

Практичні завдання та вправи

➤ 8.1. Знайдіть приклади вживання фразеологізмів та трансформованих фразеологізмів у художньому та публіцистичному стилях. Поясніть їхню стилістичну роль.

➤ 8.2. Підберіть фразеологізми-синоніми до «ніде курці клюнути», «як за гріш», «як зайцю шпори», «наче грім з ясного неба», «влучити в десятку». Чи відмінними є їхні значення. Чи є стилістичні відтінки?

➤ 8.3. Трансформуйте (видозмініть) фразеологізми і поясніть їхню стилістичну настанову: *як рак на горі свисне, дати куку в руку, як кіт наплакав, кирпата свашка, бережи честь замолodu.*

➤ 8.4. Продовжіть фразеологізми, поясніть їх значення *біг пєс черєз овєс..., поправили тато комору..., не кажи гоп...*

Завдання для самостійної роботи

Знайдіть у медійних текстах фразеологізми, схарактеризуйте їх за такими критеріями: а) семантичною злитістю; б) походженням; в) стилістичною належністю. Поясніть, яким чином використання фразеологічних одиниць впливає на емоційність тексту?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

ВИКОРИСТАННЯ МОРФОЛОГІЧНИХ ЗАСОБІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕДІАТЕКСТАХ

Тема 9. Складні випадки вживання іменників та прикметників

План

1. Насиченість медійних текстів абстрактними іменниками.
2. Варіантність відмінкових закінчень іменників.
3. Відмінювання прізвищ, імен. Кличний відмінок.
4. Труднощі у вживанні іменників, пов'язані з категорією роду та числа. Стилiстичне використання іменників, які мають варіантні форми роду.
5. Фемінітиви як засіб дотримання гендерного балансу в медіа.
6. Особливості утворення ступенів порівняння прикметників.
7. Стилiстичні функції повних та коротких, стягнених і нестягнених форм прикметників.
8. Особливості творення присвійних прикметників.
9. Стилiстичний потенціал різних груп прикметників у журналістському дискурсі.

Питання для самоконтролю

- Які граматичні категорії має іменник?
- За яких граматичних умов іменники мають варіантні відіменникові закінчення?
- Як визначити рід невідмінюваних іменників?

- Як визначити рід абревіатур?
 - Які іменники вживаються тільки в однині / множині?
 - Поясніть систему закінчень іменників у родовому відмінку множини.
 - З якою стилістичною метою можна використати іменники, які мають варіантні форми роду, у медійних текстах?
 - Яка роль фемінітивів у медійному дискурсі?
 - Якими способами можна передати різну міру якості?
 - Від яких іменників утворюють присвійні прикметники?
- Як вибір суфікса залежить від відміни й групи іменника?
- Чим відрізняються відмінкові форми прикметників твердої і м'якої груп на письмі й у вимові?
 - Які стилістичні функції повних та коротких, стягнених і нестягнених форм прикметників в українській мові? Чи всі вони доречні в журналістських текстах?

Тести для самоконтролю

- 9.1. Знайдіть словосполучення, у якому неправильно визначено рід іменника
- а) дрібний пил
 - б) сильна біль
 - в) злий собака
 - г) важка путь
 - д) суворий Сибір
- 9.2. Знайдіть продовження речення *«Іменники типу ледащо, незнайко, громило, здоровило, забудько...»*
- а) маючи формальний показник чоловічого та середнього роду (закінчення -о), є іменниками спільного чоловічого та середнього роду
 - б) не можна автономно вживати як іменники чоловічого роду
 - в) не можна узгоджувати із залежними словами прикметникового типу (прикметниками, діеприкметниками, прикметниковими займенниками чи порядковими числівниками)

- г) не можна координувати з формою роду дієслів минулого часу й умовного способу
- д) є іменниками жіночого роду

9.3. До найтипівіших помилок щодо творення та застосування форм ступенів порівняння НЕ належить

- а) заміна найвищого ступеня порівняння вищим, напр.: **кращі** люди замість **найкращі** люди
- б) вживання форм вищого ступеня порівняння без прийменників **від, за** чи сполучника **ніж**, напр.: Він **старший** мене замість Він **старший від** мене
- в) поєднання простої та складеної форм вищого ступеня, напр.: **більш(менш) дорожчий, більш (менш) тепліший**
- г) використання займенника **самий** у невластивому йому значенні, напр.: **самий дорогий** чи **самий дорожчий** замість **найдорожчий** або **найбільш дорогий**
- д) використання складеної форм вищого ступеня, напр.: **більш(менш) дорогий**

Практичні завдання та вправи

➤ 9.1. Визначте рід поданих іменників. Кожен іменник поєднайте із прикметником за змістом.

Біль, завідувач, ступінь, пара, вугілля, поні, полин, апельсин, запис, цунамі, трюмо, Колорадо, Сибір, насип, Баку, аташе, таксі, меню, накип, живопис, УРП, леді, рукопис, підпис, ярмарок, ретуш, тюль, денді, совість, Екзюпері (письменник), Жорж Санд (письменниця).

➤ 9.2. Від поданих іменників чоловічого роду утворіть, якщо можливо, іменники жіночого роду, визначіть сферу вживання форм жіночого роду, наведіть відповідні приклади.

Вихователь, читач, вчитель, керівник, завідувач, обранець, співець, ректор, друкар, водій, доцент, пацієнт, ректор, завуч, глядач, юрист, санітар, радник, бібліотекар, учень, викладач, журналіст, виконавець, директор, дипломник, дипломант, викладач, вихователь, депутат, президент, продавець, декан, студент.

➤ 9.3. Утворіть усі можливі форми зменшених пестливих

чоловічих та жіночих імен.

Андрій, Антоній, Анатолій, Богдан, Василь, Валерій, Віталій, Власій, Дем'ян, Ігор, Ілля, Костянтин, Лев, Леонід, Любомир, Максим, Маркіян, Марко Микита, Микола, Мирон, Мирослав, Михайло, Олег, Святослав, Севастіян, Тадей, Юстин, Яків, Варвара, Дарія, Єва, Євгенія, Марія, Марта, Меланія, Мирослава, Наталія, Ніна, Олена, Ольга, Параскевія, Пелагія, Роксоляна, Соломія, Софія, Стефанія, Тамара, Тетяна, Харитина, Юліана, Юстина, Ярослава.

➤ 9.4. Провідмінійте подані прізвища та імена. Провідмінійте своє прізвище, ім'я та по батькові; прізвище однокласників, викладачів, ректора.

Фітьо Марина, Непийвода Олексій, Кравченко Олег, Олійник Марина, Шевчук Ігор, Швець Віктор, Мазур Наталія, Тищенко Любов, Чорний Василь, Бурлака Анатолій, Божко Віталія, Коляда Сергій.

➤ 9.5. Від назв населених пунктів утворіть назви їх жителів.

Рівне, Київ, Львів, Полтава, Івано-Франківськ, Тернопіль, Вінниця, Херсон, Батурін, Харків, Одеса, Дніпро, Запоріжжя, Чернігів, Чернівці, Кропивницький, Маріуполь, Житомир, Суми, Миколаїв, Ніжин, Мукачево, Умань, Вараши.

➤ 9.6. Перепишіть, розкрийте дужки, ставлячи прізвища імена та по батькові в потрібних відмінках

У редакції представили нових журналістів – (Квітка Іван Семенович) та (Заярнюк Наталія Федорівна). Студентимагістри разом з асистентами (Величко Любов Іванівна) та (Андрій Микола Данилович) написали цікаву наукову розвідку. За значні заслуги перед батьківщиною (Нечитайло Дем'ян Васильович) нагородили орденом. Підручник за загальною редакцією (Зінченко Галина Семенівна). Студенти з куратором групи (Вакульчик Роман Олегович) відвідали історичний музей. Заяву написано на ім'я декана (Григоренко Матвій Богданович).

➤ 9.7. Від поданих прикметників утворіть, якщо можливо,

вищий і найвищий ступені порівняння.

Професійний, радий, фаховий, рідний, тихий, здоровий, бадьорий, цілющий, красивий, рідкісний, педагогічний, низький, темнуватий, волошковий, білосніжний, рожевий, відважний, довжелезний, прегарний, тонкий, ультрамодний, високий, сизуватий, величезний, жорстокий, синьо-жовтий, прегіркий, німий, мертвий, фіолетовий, старий, шоколадний.

➤ 9.8. Від поданих іменників утворіть присвійні прикметники чоловічого та жіночого роду. Утворіть присвійні прикметники від імен ваших рідних, знайомих і запишіть їх у називному відмінку.

Марія, вихователь, Леся, педагог, листоноша, сусід, вчитель, мати, донька, змія, подруга, сова, зозуля, Ася, ведмідь, Іванко, Олег, Михась, пастушка, Олень, Мелашка, коза, Яромир, сторож, гість, сваха, лис, Сергійко, Ілля, попелюшка, Андрій, Ілля, Наталя, Наталя, Марина, Роман, Каміла, Назарій, Єремія, Раїса, Іван, Данило, Назар, Андрій, Григор.

Завдання для самостійної роботи

➤ Опрацюйте розділ «Відмінювання власних географічних назв» із книжки К.Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» [2, с. 40-46]. Знайдіть на популярних медіаплатформах помилки, описані в цьому розділі, випишіть їх.

Тема 10. Труднощі у вживанні займенників і числівників

План

1. Уживання займенників. Варіантність відмінкових форм займенників.
2. Використання пошанної множини займенників. Синонімічні заміни особових займенників.
3. Складні випадки вживання числівників. Уживання збірних числівників.

4. Відмінювання кількісних числівників. Особливості узгодження числівників з іменниками. Стилєтворча функція числівника.
5. Позначення числової інформації на письмі. Уживання формул на позначення часу в мовленні журналіста.

Питання для самоконтролю

➤ З якою стилістичною метою і в яких журналістських жанрах допустиме використання пошанної множини займенників?

➤ Які семантичні зрушення відбуваються при вживанні займенників у значенні інших частин мови?

➤ Які є форми позначення числової інформації у письмових текстах?

➤ Чи однакових форм набувають прості числівники в складі складних числівників та відчислівникових слів? Поясніть.

➤ З якою метою треба розрізняти відмінювання власне кількісних і збірних числівників?

➤ Чим відрізняється відмінювання назв десятків і назв сотень?

➤ За яких умов у журналістському тексті вживання збірних числівників обов'язкове або бажане?

➤ Назвіть правила позначення часу в мовленні журналіста.

Тести для самоконтролю

10.1. Помилку у відмінюванні допущено в рядку

- а) **Н.** півтора гектар, півтори тонн
- б) **Р.** півтора гектара, півтори тонни
- в) **Д.** півтора гектарам, півтори тоннам
- г) **О.** півтора гектарами, півтори тоннами
- д) **М.** (на) півтора гектарах, (на) півтори тоннах

10.2. Неправильним є твердження

- а) Незмінними в українській мові є числівники мало (немало, чимало), півтора, півтори, півтораста.

- б) Власне-кількісні числівники два, три, чотири поєднуються з іменниками в формі називного відмінка множини з наголосом родового відмінка однини, напр.: два томи, три роки, чотири місяці.
- в) Форму родового відмінка однини мають іменники, структура основи яких у називному відмінку однини та множини різна, пор.: *дівчина – дівчата, ім'я – імена, громадянин – громадяни, болгарин – болгарини*.
- г) Правильно сказати дві дівчини, два футболіста, три громадянина, чотири болгарини.
- д) Вираз «Зустрілися два Президенти» можна зрозуміти по-різному: два Президенти однієї країни чи Президенти двох різних країн. Тому краще було б сказати: „ Зустрілися Президенти двох країн”.

10.3. Для називання часу НЕ використовують

- а) сполучення, до складу яких увіходять прийменники **на, за**
- б) еліпсований іменник *година* або *хвилина*
- в) для називання часу до 30 хвилин вживають прийменник **на**, після 30 хвилин – прийменник **за**
- г) прийменник **о (об)**
- д) прийменник **без**

Практичні завдання та вправи

➤ 10.1. Випишіть із регіональної преси кілька речень із неправильним відмінюванням числівників. Виправте помилки.

➤ 10.2. Випишіть із медіатекстів по 5 заголовків із займенниками та числівниками. Поясніть мету їх використання.

➤ 10.3. Запишіть словосполучення, замінивши цифри словами.

Привітати з 80-річчям, 473-тисячний мешканець, від 886 відняти 19, договір з 654 працівниками, подяка 543 рятувальникам, на 775 виборчих дільницях.

➤ 10.4. Схарактеризуйте особливості вживання особового

займенника *ми* в журналістських текстах. Відповідь проілюструйте самостійно дібраними прикладами.

➤ 10.5. Розкрийте дужки, поєднайте займенники з іменниками,.

На (чиєму, чийм) рахунку, (цієї, цієї, оїєї) роботи, (ті, оті) наслідки, чи може (абихто, хто-небудь) з'ясувати; кожний, всякий, будь- який: ... дня, мене влаштує ... пропозиція, у групі є ... студенти.

Завдання для самостійної роботи

➤ Опрацюйте розділ «Відмінювання числівників» із книжки К. Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» [2]. Поміркуйте, у вживанні яких форм числівників у медійних текстах зазвичай допущено помилки. Відповідь обґрунтуйте прикладами.

Тема 11. Особливості вживання дієслів і прислівників

План

1. Система дієслівних форм. Творення деяких форм дієслова.
2. Переносне вживання часових форм.
3. Наказовий спосіб, його стилістичний потенціал.
4. Уживання дієприкметників, дієприслівників.
5. Умови вживання безособових дієслів у медіатекстах.
6. Особливості дієприкметникових конструкцій у мові медіа.
7. Особливості утворення ступенів порівняння прислівників.
8. Стилiстичне вживання прислівників у мові медіа.

Питання для самоконтролю

- Від чого залежить час дієслова?
- Які стилістичні можливості переносного вживання часових форм у журналістському дискурсі?
- Яка різниця між активними й пасивними дієприкметниками?

- Які умови вживання безособових дієслів у медіатекстах?
- За скількома моделями утворюються пасивні дієприкметники?
- Чи при активних дієприкметниках недоконаного виду вживаються залежні слова? Чому?
- Які є підстави для називання дієприслівника у реченні «другорядним присудком»?
- Які особливості вживання дієприслівникових зворотів в журналістських текстах?
- З'ясуйте основні способи творення прислівників у сучасній українській мові.

Тести для самоконтролю

- 11.1. Поручено правил вживання виду дієслів у рядку
- а) О двадцять третій Україна замовчить
 - б) Чотири тисячі тонн мазуту витекло з резервуарів "Волганефть-212".
 - в) У морі утворилася величезна чорна пляма.
 - г) Рятувальники на буксирах намагаються витягнути моряків із води.
 - д) Касаційну скаргу росії суд у Нідерландах відхилив.
- 11.2. Утворено неправильну форму дієслова в рядку
- а) На Оболоні в Києві відкрили оригінальний пішохідний міст.
 - б) Демонтировали популярну інсталяцію.
 - в) У Києві відкрили рух для легкових автовок і міського транспорту.
 - г) Добратися до центру міста тепер простіше.
 - д) Міст будували понад 30 років.

Практичні завдання та вправи

- 11.1. Знайдіть у медіатекстах приклади використання дієслівних форм зі стилістичною метою. Поясніть їх.
- 11.2. Випишіть із журналістських текстів кілька заголовків із безособовими дієсловами. З'ясуйте, з якою метою

їх використано.

➤ 11.3. Випишіть із регіональної періодики по 3 приклади ненормативного вживання дієприкметникових та дієприслівникових зворотів. Проаналізуйте помилки та відредагуйте їх.

➤ 11.4. Знайдіть у журналістських текстах кілька прикладів використання дієслівної форми другої особи множини в значенні другої особи однини. Дайте їм стилістичну характеристику.

➤ 11.5. Від наведених дієслів утворіть усі можливі форми дієприкметників та дієприслівників. *Записувати* — *записати*, *перекручувати* — *перекрутити*, *перевіряти* — *перевірити*.

➤ 11.6. Випишіть із регіональних медіа кілька речень із неправильним вживанням прислівників. Виправте помилки.

➤ 11.7. Запишіть прислівники разом, окремо або через дефіс, згрупувавши їх відповідно до правил.

Аби/де, ані/трохи, без/вісти, більш/менш, будь/де, в/гору, від/нині, від/давна, віч/на/віч, в/край, в/одно/час, в/ранці, в/решті/решт, в/ряди/годи, в/середині, в/слід, всього/на/всього, в/цілому, дарма/що, де/далі, де/не/де, день/у/день, десь/інде, до/вподоби, до/купи, до/лиця, до/ладу, до/речі, до/смаку, до/сьогодні, до/схочу, за/вдовжки, за/для, за/ново, з/давніх/давен, з/далеку, з/дня/на/день, кінець/кінцем, коли/не/коли, мимо/хідь, мимо/хить, на/весні, на/вибір, на/виплат, на/відріз, на/диво, на/зразок, на/зустріч, на/ні/що, на/останок, на/разі, на/рівні, на/різно, на/сам/кінець, на/сам/перед, на/спіх, на/совість, на/стільки, на/швидку, на/щастя, не/дарма, не/дуже, не/цілком, ні/звідки, ні/як, один/в/один, один/на/один, о/півдні, під/силу, по/новому, по/одинці, по/батькові, по/де/коли, по/можливості, по/нині, по/перше, по/правді, по/п'ятеро, по/середині, 25 по/французьки, при/все/людно, раз/за/разом, раз/по/раз, раз/у/раз, рік/у/рік, сам/на/сам, с/початку, тим/часом, тим/часом/як, у/горі схеми, у/двох, у/низу, у/продовж, у/ранці, у/четверо, час/від/часу, чи/мало, що/вівторка, що/разу.

Завдання для самостійної роботи

➤ Опрацюйте статтю Н. Шульської «Помилконебезпечні морфологічні явища в мові українських ЗМІ» [<https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/10051>], з'ясуйте, які основні помилки на рівні морфології трапляються в журналістських текстах.

Тема 12. Уживання службових частин мови

План

1. Уживання прийменників з непрямыми відмінками іменників, семантика прийменникових конструкцій.
2. Синонімічні можливості прийменникових конструкцій у журналістському тексті.
3. Труднощі вживання прийменників та спричинені ними порушення морфологічних норм у мові медіа.
4. Сполучники сурядні й підрядні, їхня роль у синтаксисі медійних текстів.
5. Частки: класифікація, особлива стилістична роль у реченні.
6. Вигук як носій емоційного навантаження текстів у ЗМІ.

Питання для самоконтролю

➤ З якими відмінками вживаються прийменники? Наведіть приклади.

➤ Чому є багато прийменників, що (разом з іменниками) указують на місце? Чим це зумовлене?

➤ Коли в українській мові вживаються прийменникові конструкції з прийменниками *по, при, для*?

➤ Які синонімічні можливості прийменникових конструкцій у журналістському тексті?

➤ Поясніть основні труднощі вживання прийменників та спричинені ними порушення морфологічних норм у мові медіа.

➤ Яка роль сполучників у синтаксисі медійних текстів?

➤ Яка роль часток у мові медіа?

➤ З якою стилістичною метою і в яких журналістських

жанрах допустиме використання вигуків?

Тести для самоконтролю

- 12.1. Дотримано правил використання прийменників у рядку
- а) з вини підлеглого
 - б) по неухважності
 - в) по всякому приводу
 - г) план по створенню
 - д) по прибутті
- 12.2. Порушено правила використання прийменників у рядку
- а) за всіма правилами
 - б) не по призначенню
 - в) по наказу керівника
 - г) по темі
 - д) піти за молоком

Практичні завдання та вправи

- 12.1. Випишіть із рівненських медіаплатформ кілька речень із ненормативним вживанням прийменникових конструкцій. Виправте помилки та охарактеризуйте їх.
- 12.2. Випишіть із медіатекстів 4-5 речень із простими, складними і складеними сполучниками. Знайдіть явище полісиндетону, з'ясуйте його функції в медіамові.
- 12.3. Проаналізуйте специфіку використання вигуків у мові медіа. Відповідь проілюструйте прикладами.

Завдання для самостійної роботи

- Відома українська мовознавиця К. Городенська пише: «У сучасній українській мові помітно переважає парний сполучник *не стільки... скільки*, який, поєднуючи два однорідні члени речення, підсилює роль другого з них» [2]. Визначаючи, що немає підстав зовсім відкидати цю конструкцію, авторка закликає повернути до активного вжитку інший, безпідставно замовчуваний роками відповідник (с. 65–66). Про який парний сполучник ідеться? Наведіть приклади його вживання. Опрацюйте етюд «*Що* раніше, *то* ліпше» [14].

4 СЕМЕСТР

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4 СИНТАКСИС. ДОТРИМАННЯ СИНТАКСИЧНИХ І ПУНКТУАЦІЙНИХ НОРМ У ПРОФЕСІЙНОМУ МОВЛЕННІ ЖУРНАЛІСТІВ

Тема 13. Просте неускладнене речення

План

1. Особливості вживання типів простого речення в жанрово-стильовій структурі журналістського тексту.
2. Головні члени речення, особливості їх вираження. Координація форм підмета і присудка.
3. Роль другорядних членів речення.
4. Стилистичні можливості різних видів односкладних речень у мові медіа. Синонімія односкладних і двоскладних речень.
5. Повні і неповні речення. Стилистичне навантаження неповних речень у медіадискурсі.
6. Слова-речення.
7. Особливості використання парцельованих конструкцій у журналістських текстах.

Питання для самоконтролю

- Що таке речення? Назвіть його ознаки.
- Як співвідноситься речення і судження?
- Які є наукові підходи до вивчення речення? Схарактеризуйте їх.
- Які типи простих ускладнених речень є в українській мові?
- У чому полягає різниця між прямим і зворотним порядком слів у реченні? Яку функцію виконує інверсійний порядок слів у мові медіа?
- Як впливає препозиція присудка на вибір його форми числа?

- Як визначити рід дієслова-присудка, що поєднується з підметом-абревіатурою чи невідмінюваною власною назвою?
- Назвіть умови, за яких присудок може вживатися тільки або переважно в однині.
- Перерахуйте умови, за яких присудок повинен мати форму множини.
- За яких умов обов'язкове тире між підметом і присудком?
- Чи може бути тире між підметом і присудком авторським (факультативним) знаком?
- Яку роль у реченні може виконувати інфінітив? Проілюструйте прикладами.
- Яку роль відіграють другорядні члени речення в медіамові?
- У чому особливість односкладних речень? Яка їх роль у мові медіа?
- Які семантичні відтінки може позначати інфінітивне речення?
- Які бувають різновиди номінативних речень?
- Яке стилістичне навантаження неповних речень у медіадискурсі?
- Яка функція слів-речень у мові медіа?
- Розкажіть про особливості використання парцельованих конструкцій у журналістських текстах.

Тести для самоконтролю

13.1. Помилковим є твердження

- А. Порядок слів – це властиве мові взаємне розміщення членів речення при певній смисловій структурі висловлювання.
- Б. Порядок слів зумовлений граматичною будовою мови, закріплений літературною традицією.
- В. Українська мова допускає відносно вільний, гнучкий порядок слів у реченні.
- Г. Існує порядок слів прямий і зворотний (інверсія).

Д. Українська мова не допускає відносно вільного, гнучкого порядку слів у реченні.

13.2. До особливості координації присудка з підметом не стосується теза

- А. Якщо підмет має у своєму складі числівник, який закінчується на одиницю, то присудок ставиться у формі однини.
- Б. Якщо числівник у складі підмета закінчується на *два, три, чотири*, присудок ставиться у формі *множини*.
- В. При підметах із числівниками від п'яти і більше (сто двадцятьробітників, дев'ятнадцять депутатів, п'ять підприємств тощо) при-судок може стояти і в однині, і в множині.
- Г. Підмети зі словами *низка, частина, більшість, меншість, багато, чимало, кілька, декілька, трохи* (кількісними іменниками та неозначено-кількісними числівниками) вимагають від присудка форми *однини*.
- Д. Якщо числівник у складі підмета закінчується на *два, три, чотири*, присудок ставиться у формі *однини*.

13.3. Помилковим щодо координації підмета з присудком є твердження.

- А. Із підметом, вираженим аббревіатурою, присудок здебільшого має форму роду головного слова цього складноскороченого слова.
- Б. З відмінюваними підметами – власними назвами – присудок здебільшого має форму роду головного слова цього складноскороченого слова.
- В. Уживання родової назви потребує узгодження присудка саме з нею, оскільки власна назва в такому разі виконує роль прикладки.
- Г. З відмінюваними підметами – власними назвами – присудок здебільшого має форму роду головного слова цього складноскороченого слова.
- Д. Уживання родової назви не потребує узгодження присудка саме з нею.

Практичні завдання та вправи

➤ 13.1. Прочитайте медійний текст, визначте його тему. У межах речень визначте відоме (тему) й нове (рему). З'ясуйте, де розмішено тему і рему в реченнях?

Усі громадяни України, які досягли 18 років у 2024 році, з 18 грудня отримають 908 гривень для придбання книг українською мовою.

Як інформує УМ, про це повідомили на [сайті](#) Міністерства культури та інформаційної політики.

Програма спрямована на популяризацію читання серед молоді та підтримку української книговидавничої галузі. Отримані кошти можна буде використати на придбання книжок у визначених книгарнях по всій країні.

Як скористатися програмою:

Перевірити право на отримання коштів через відповідний сервіс «Дія» або офіційний портал програми.

Використати кошти до кінця 2024 року на книги виключно українською мовою.

Міністерство зазначає, що ініціатива є частиною загальної програми з розвитку національної культури та сприяє підтримці молодого покоління у виборі якісної української літератури.

Варто наголосити, що це вже друга подібна ініціатива Мінкультури, спрямована на популяризацію читання. У 2023 році подібну підтримку отримали українські школярі. [<https://umoloda.kyiv.ua/number/0/164/187008/>]

➤ 13.2. Напишіть есе «Виклики професії журналіста в Україні сьогодні», використовуючи різні види присудків та різні типи простих речень: розповідні (стверджувальні і заперечні), питальні, спонукальні, окличні, двоскладні, односкладні, поширені і непоширені, повні і неповні. Зробіть синтаксичний аналіз свого тексту.

➤ 13.3. Перерахуйте основні помилки побудови речень у журналістських текстах, схарактеризуйте їх. Наведіть кілька самостійно дібраних прикладів.

➤ 13.4. Поясніть, з чим пов'язана небажана двозначність (а

іноді й багатозначність) у поданих реченнях. Відредагуйте їх.

Кожній собаці начальник управління пообіцяв надати спеціальний ідентифікаційний номер. Відбуття делегації з Барселони. На аукціоні найдорожчим лотом став елегантний столик з потаємними місцями Мерлін Монро. Передплатники скаржаться на неотримання ними газети вже третій місяць. При прямому контакті із шкідниками препарату «Цунамі» українськими городниками відзначається їх масова загибель протягом десяти хвилин після застосування. У відгуках студентів лунала вдячність інституту за влаштований майстер-клас.

➤ 13.5. Випишіть із медіатекстів на <https://www.radiosvoboda.org/> речення, у яких підмети та присудки виражені по-різному. Зробіть висновки.

➤ 13.6. Оберіть матеріал з <https://www.radiosvoboda.org/radio-svoboda-70>. Перебудуйте 5-6 речень, змінюючи лише порядок слів і намагаючись утворити якомога більше варіантів. Як порядок слів впливає на зміст речень?

➤ 13.7. Прочитайте текст <https://tyzhden.ua/svitlana/>. Випишіть неповні речення. Визначте їх вид. Яка роль неповних речень у медіатексті?

➤ 13.8. Прочитайте текст Володимира Єрмоленка, українського філософа та есеїста. Зробіть синтаксичний аналіз речень. Які види речень переважають? Яка роль парцеляції у тексті?

Читаючи стрічку новин, у мене (мабуть, і у вас) відчуття, що світ поволі осипається. Розсипається. Розгойдується. Руйнується.

Коли ж я виходжу в матеріальну реальність, і особливо коли ми їздимо Україною, в мене відчуття інше. Все стоїть. Пустило коріння. Має запас тверді. Зліплене мільйонами кроків турботи

Ніхто нікуди не йде.

І тоді я дуже ясно розумію:

росія не переможе нас силою, не зруйнує нас ракетами. Але може перемогти підступом. Мікроскопічним вірусом.

Думкою. Сприйняттям. Емоцією.

Якщо їм вдасться змусити нас думати певним чином, відчувати певним чином, сприймати певним чином - тоді в них є шанс перемогти.

Яка ж це думка-вірус?

що все руйнується. Що все осипається. Що все розсипається. Що все створене з піску.

Що твій сусід - ворог. Що «нагорі» – тільки зрадники. І «внизу». І через дорогу. Словом, що ми - картковий будинок. Інформація і пропаганда не просто зброя. Вона потужніша зброя, ніж звичайна. Мета інформаційної війни – не ввести в оману і не казати брехню. Її мета – змусити ворога думати так, як ти хочеш. Діяти так, як ти хочеш. Тобто: позбавити його власної волі.

Воля – ключове слово української культури. Бо це і свобода, і воління, і воля опанувати свої воління та воління інших.

Росія не може нас перемогти. Але вона може запустити вірус, через який ми переможемо самі себе. Через який ми спрямуємо свою волю проти самих себе

Так було в нашій історії неодноразово. Час нарешити учитися на власних помилках (В. Єрмоленко, фб-сторінка).

➤ 13.9. Напишіть замітку до університетського вебпорталу про свою практику з пресової журналістики, використовуючи в тексті різні типи односкладних речень. Переробіть ваш текст, замінивши односкладні речення на двоскладні. Порівняйте обидва тексти і зробіть висновок про синонімію односкладних і двоскладних речень і їх роль у медійних текстах.

Завдання для самостійної роботи

➤ Опрацюйте статтю Капелюшного А. “Труднощі в координації підмета і присудка під час телевізійного мовлення наживо [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2016_41_20]. На її основі підготуйте розповідь про основні правила узгодження підмета з присудком.

Тема 14. Просте ускладнене речення. Речення з однорідними членами

План

1. Правила вживання однорідних членів речення як засіб забезпечення від змістових, граматичних і стилістичних помилок у журналістській творчості.
2. Розділові знаки при однорідних членах речення.

Питання для самоконтролю

- За допомогою яких засобів поєднуються між собою однорідні члени речення?
- Назвіть властивості однорідного ряду.
- За допомогою яких сполучників можуть поєднуватися однорідні члени речення?
- За яких умов означення є однорідними?
- Поясніть правила вживання розділових знаків при однорідних членах речення.
- Зазначте труднощі, що можуть виникати в процесі побудови однорідних рядів, і поясніть їх.

Тести для самоконтролю

14.1. Члени речення, які виконують однакову синтаксичну функцію, об'єднані однаковими синтаксичними відношеннями до того самого члена речення і поєднані між собою сурядним або безсполучниковим зв'язком, називаються

- а) відокремленими
- б) невідокремленими
- в) ускладненими
- г) однорідними
- д) узгодженими

14.2. Вкажіть речення, у якому допущено пунктуаційну помилку при однорідних членах речення.

- а) Цього достатньо для того, щоб мати сенс підтримувати ланцюги поставок, підтримувати випробувальне обладнання

на сучасному рівні, і підтримувати компетентність працівників.

б) Прем'єр-міністр Денис Шмигаль, міністр енергетики Герман Галущенко, голови правлінь "Укренерго" та "Нафтогазу" Володимир Кудрицький та Олексій Чернишов доповіли про завдану шкоду та відновлювальні роботи.

в) Обговорили найбільш дієві способи фізичного захисту та їх упровадження на інших об'єктах.

г) Евакуаційні дрони здатні перевозити поранених і в теплу погоду влітку, і взимку по снігу.

д) Кожен охочий може доєднатись до команди розробників чи допомогти матеріально.

Практичні завдання та вправи

➤ 14.1. Прочитайте текст, випишіть речення з однорідними членами. Визначте синтаксичну функцію однорідних членів речення та смислові відношення між компонентами однорідного ряду.

Атаки на кабелі передачі даних й інтерконектори для експорту електроенергії здійснюються на морському дні. Але справжня мішень — на суші: наші процеси прийняття рішень, війна в «сірій зоні» із саботажем, але й також залякуваннями, підривною діяльністю, хабарництвом та іншими каверзами й диверсіями. До повномасштабного збройного конфлікту не доходить, та всі ці шкоди мають спільну мету: збити з пантелику. Повісити провину і мотиви на ворожій державі важко. Можновладцям треба спершу виключити хуліганство, злочинну діяльність або невдалий збіг обставин. Будь-яке реагування — складне, ризиковане й дорого коштує [УТ].

➤ 14.2. Визначте засоби зв'язку однорідних членів речення (інтонація, сполучники). Якими сполучниками (єднальними, градаційними, протиставно-зіставними, розділовими) найчастіше послуговуються журналісти?

Кожна влада перед виборами обіцяє легше і краще життя, аніж було до цього. Зазвичай кандидатам чи то у президенти, чи у депутати завжди видніше, що в країні

працює не так, що треба змінити, або ж спростити. Однак у цих умовах у нас з'являється бажання створювати нові міністерства або перейменовувати уже наявні. У таких умовах необхідно думати про залучення ще більшої військової допомоги від країн-партнерів, налагодження масового виробництва власної зброї та боєприпасів, зрештою економіку на час війни варто було би перевести на воєнні рейки. Одинадцять держав вже припинили розглядати відповідні досє. Це – Німеччина, Австрія, Швеція, Данія, Бельгія, Нідерланди, Італія, Греція, Норвегія, Велика Британія та Швейцарія. [УТ].

➤ 14.3. Випишіть із медіаресурсів 5-6 речень, ускладнених однорідними членами, які поєднані сполучниками: *однак, то... то, або, чи, та (і), та (але), а також* 5-6 речень, у яких є узагальнювальні слова. Проаналізуйте їх.

➤ 14.4. Відредагуйте речення з однорідними членами, поясніть причини помилок.

Утім, ситуація нині така, що потрібно боротися не лише з за давними проблемами, а й реагувати на сучасні (День). На цій території сконцентрована як неймовірна сила любові працівників парку до власної справи, так і місцевих людей, які люблять природу свого краю (День). Ми посилюємо перевірки на приватних рейсах, митницях, вантажів (patrioty.org.ua.). У Державній прикордонній службі України повідомили, що цей автомобіль був іноземної (не української) реєстрації і кордон України ані на в'їзд, ані виїзд не перетинав (ТСН). Адже у 2014 році Міносвіти затвердило стандарти української мови як іноземної, але це спричинило невдоволення серед освітян, для яких було незрозуміло, за якими критеріями затверджувався документ, який не обговорювався серед фахівців, і мали чимало зауважень (РС). СБУ протягом десяти днів після одержання запиту розглядає та надає організатору гастроляного заходу відповідь – є чи немає законних підстав не допустити громадянина країни-агресора до участі у гастрольному заході (УНІАН). Ми піднімаємо вічну і глобальну тему – прагнення до свободи (Радіо 24).

Цілющий чай із кори дуба і китайської троянди.

➤ 14.5. Напишіть текст (до 20 речень) у жанрі репортажу з місця події або подорожнього репортажу, використавши не менше 10 рядів однорідних членів – так, щоб у тексті були однорідні ряди без узагальнювального слова, з узагальнювальним словом перед однорідними компонентами і після них, однорідні ряди на початку, в середині і в кінці речень, зі сполучниками та без них.

Завдання для самостійної роботи

➤ Законспектуйте статті “*Проте, однак (одначе)* – сполучники і вставні слова” та “*Зокрема* – вставне слово і сполучник” із книжки К.Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» [2, с. 191-192]. Складіть речення, де б зазначені слова виступали в обох функціях (сполучників і вставних слів).

Тема 15. Речення з відокремленими членами, їх стилістичний потенціал в медіа

План

1. Відокремлені додатки.
2. Відокремлені означення. Правильна побудова речень з відокремленими означеннями, вираженими дієприкметниковими зворотами.
3. Відокремлені прикладки.
4. Відокремлені обставини. Правильна побудова речень із відокремленими обставинами, вираженими дієприслівниковими зворотами.
5. Уточнювальні конструкції, пов’язані з ними помилки в ЗМК. Розділові знаки в реченнях з відокремленими членами.

Питання для самоконтролю

- Що таке відокремлені члени речення?
- Які члени речення можуть бути відокремленими?

- Які загальні умови відокремлення членів речення?
- Перерахуйте умови (причини) відокремлення означень і прикладок.
 - Які різновиди обставин обов'язково відокремлюють, а які – факультативно?
 - За допомогою яких слів вводяться в речення відокремлені додатки?
 - Які розділові знаки вживають при відокремлених та уточнювальних членах речення?
 - Які члени речення називають уточнювальними?
 - Які члени речення можуть уточнюватися і за допомогою яких слів?
 - Чим відрізняються уточнювальні члени речення від відокремлених?

Тести для самоконтролю

15.1. Другорядні члени речення, які виражають додаткове до основного змісту речення повідомлення, у вимові виділяються інтонаційно і набувають у структурі речення певної самостійності, називають

- а) відокремленими
- б) невідокремленими
- в) ускладненими
- г) однорідними
- д) узгодженими

15.2. Якщо означення стоїть безпосередньо перед означуваним словом і не має обставинного відтінку, воно

- а) не відокремлюється
- б) відокремлюється за бажанням автора
- в) воно відокремлюється тире
- г) це не впливає на розділові знаки
- д) воно відокремлюється комою

15.3. Хибне твердження в рядку

- а) Узгоджені означення, які стоять після означуваного слова, не відокремлюються, якщо стосуються особового займенника.
- б) Узгоджені означення, які стоять після означуваного слова, відокремлюються, якщо стосуються особового займенника.
- в) Відокремлення означень залежить від способу їх вираження, місця в реченні, а також від способу вираження означуваного слова.
- г) Речення, до складу яких входять однорідні чи відокремлені члени, вставні чи вставлені конструкції, звертання, називаються ускладненими.
- д) Ускладненість речення проявляється в тому, що ускладнювальна частина виражає додаткове, непередикативне повідомлення, яке доповнює основну інформацію речення.

Практичні завдання та вправи

- 15.1. Прочитайте текст. Визначте, які члени речення відокремлені, зазначте умови їх відокремлення.

Саме так сталося кілька тижнів тому на тлі протистояння з китайським суховантажем Yi Peng 3. Це судно, як вважають слідчі, навмисно, за вказівкою Росії, протягнуло якор, щоб знищити два кабелі передачі даних на дні Балтійського моря. Але політична нерішучість, прикрита міжнародним правом, стримувала реагування. Конвенція ООН з морського права (UNCLOS) забезпечує надійний захист будь-якого судна в міжнародних водах. Право «мирного проходу» означає, що ви можете йти куди хочете і коли хочете, не ризикуючи інспекціями на борту, обшуками чи перенаправленнями. Сполучені Штати застерігали в приватних розмовах: якщо країни-члени НАТО порушать цю засаду для своєї зручності в Європі, Комуністична партія Китаю почне втручатися в торговельне судноплавство біля берегів Тайваню. США також оприлюднили оцінку розвідки, яка применивала (неправдоподібно) ймовірність саботажу [УТ].

➤ 15.2. Знайдіть означення і визначте, чи треба їх відокремлювати; назвіть умови для їх відокремлення. Доставте необхідні розділові знаки.

Він захеканий взяв слухавку, сказав: «Кицюню ми взяли Інститутську, я зараз не можу говорити» (rogliaid.ua). Заснований випускником Києво-Могилянської академії білгородським єпископом Єпифанієм Тихорським, Харківський колегіум став загальностановим навчальним закладом особливо популярним серед дітей козацької старшини (УТ). Переслідувані ворогами кіммерійці опинилися аж у Передній Азії, де воювали з країною Лідією та грабували іонійські міста узбережжя (УТ). Українських медиків і мистецтвознавців об'єднує спільне лихо непохитна впевненість наших людей у своїй обізнаності в питаннях медицини та мистецтва (УТ).

➤ 15.3. Випишіть із медійного тексту кілька речень із відокремленими додатками, означеннями, обставинами, уточнювальними членами речення. Проаналізуйте умови відокремлення.

➤ 15.4. Перебудуйте речення так, щоб 1) відокремлена прикладка стала невідокремленою; 2) прикладка і означуване слово помінялися місцями. Що це змінює у змісті речень? *Не було ані вчорашнього голови обласної ради (тепер він заступник голови) Володимира Марченка, ані ще дванадцяти депутатів облради, обраних за партійним списком, ані ексмера Полтави Андрія Матковського, ані Олександра Козуба – тепер уже колишнього секретаря міськради... Із кінця 90-х років минулого століття в Україні поряд із пресою, радіо й телебаченням з'явився четвертий вид медіа – інтернет-ЗМІ. Це драма, яка розгортається з головним героєм – магістром Гелласом: він закоханий зі взаємністю, але безнадійно (Л. Дереш).*

➤ 15.5. Відредагуйте речення з помилками у вживанні відокремлених синтаксичних елементів.

До інфекційного відділення обласної лікарні доставлено 75 дітей, у тому числі трьох дорослих. Замість центральних вулиць столиці транзитний транспорт вирушить новою

ділянкою окружної дороги. Окрім курей, ми плануємо почати вирощування качок. Поряд із заміною застарілого обладнання, працівники обласного телебачення вдосконалювали тематичне наповнення передач. За нашими листами, як хіроманти по долонях, можна читати наші характери й долі. Крім підприємств-партнерів, у Днях кар'єри планується участь роботодавців з Німеччини та Польщі.

➤ 15.6. Знайдіть у вашому оточенні людину, якою ви захоплюєтеся. Напишіть нарис, використовуючи відокремлені приклади. Розповідь запишіть, поясніть розділові знаки.

Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте розділ «Пунктуація» із книжки К.Городенської «Українське слово у вимірах сьогодення» [2, с. 186-196]. Кожну статтю розділу проілюструйте самотійно дібраними із медіатекстів прикладами.

Тема 16. Функції звертань і вставних/вставлених одиниць у мові медіа

План

1. Речення, ускладнені звертаннями, їх стилістичні функції в медіадискурсі.
2. Вставні слова, групи за значенням, стилістична роль.
3. Вставлені конструкції як засіб супровідної інформації в журналістських текстах.
4. Розділові знаки при вставних і вставлених конструкціях у мові медіа.

Питання для самоконтролю

➤ Які синтаксичні одиниці називають вставними компонентами?

➤ На які смислові групи поділяють вставні компоненти? Проілюструйте прикладами.

➤ Які слова ніколи не бувають вставними, а які – завжди

виступають вставними?

➤ У чому полягають відмінності між вставними і вставленими конструкціями?

➤ Які функції вставлених конструкцій у мовленні, їхня структура й місце в реченні?

➤ Перерахуйте способи виділення вставних і вставлених конструкцій на письмі.

➤ Що таке звертання і яка його роль у мовленні? У яких журналістських жанрах доречне вживання звертань?

➤ Назвіть правила оформлення звертання (відмінкова форма, розділові знаки).

Тести для самоконтролю

16.1. Вставне слово (словосполучення) використано в реченні

А. Як повідомлялося, 31 березня російські окупанти залишили майданчик ЧАЕС, розграбувавши його.

Б. Підрозділи Національної гвардії України прибули на Чорнобильську атомну електростанцію у вівторок, 5 квітня, та взяли об'єкт під свою охорону

В. Російські окупанти підписали акт наміру залишити майданчик ЧАЕС у вигляді документа "акт прийому та передачі охорони ЧАЕС", в якому позначили, що "претензій з боку адміністрації об'єкта, що охороняється, щодо військ національної гвардії Російської Федерації немає".

Г. Також необхідно провести ротацію персоналу зміни, що знаходиться на майданчику.

Д. Окупанти рили окопи безпосередньо в Рудому лісі, найбільш забрудненому місці зони відчуження, в результаті чого зазнали сильного радіаційного опромінення і вирішили піти із зони.

16.2. Вставним словом НЕ ускладнене речення

А. "Питання з евакуацією тварин з екопарку в Харкові вирішене,"- зазначив він.

Б. За словами Федорука, зараз у Бучі перебувають 3700 людей, які пережили окупацію.

В. Своєю чергою, Максим Козицький розповів гості, на яких напрямках роботи від початку війни зосередилася Львівська область.

Г. За його словами, лабораторний центр проводив заміри вночі, о 7-й ранку, і в обід 5 квітня, "і аналізи показували, що перевищення суттєвого вмісту аміаку... не було".

Д. Ця ситуація, за словами екологів, має пройти за 3-4 дні без явних впливів на людей.

16.3. Пунктуаційну помилку допущено в рядку

А. "Основними завданнями нацгвардійців на майданчику є охорона та оборона ядерних установок, а також фізичний захист ядерних матеріалів", - йдеться у повідомленні.

Б. Також необхідно провести ротацію персоналу зміни, що знаходиться на майданчику.

В. Як повідомлялося, 31 березня російські окупанти залишили майданчик ЧАЕС розграбувавши його.

Г. "Основними завданнями нацгвардійців на майданчику є охорона та оборона ядерних установок, а також фізичний захист ядерних матеріалів", - йдеться у повідомленні.

Д. Це 46 добровольців-працівників, які вирушили на майданчик ЧАЕС 20 березня, а також 13 працівників, які продовжують перебувати на робочих місцях від самого початку окупації станції вже близько 1000 годин.

Практичні завдання та вправи

➤ 16.1. Прочитайте. Визначте, до якої семантичної групи належать вставні конструкції. Зробіть висновок, які з семантичних груп переважають у журналістських текстах.

З іншого боку, країні дійсно потрібні професійні люди, які мислитимуть глобально та сучасно. Це судно, як вважають слідчі, навмисно, за вказівкою Росії, протягнуло якір, щоб знищити два кабелі передачі даних на дні Балтійського моря. До прикладу, згадаймо останні трансформації нашого міністерства культури: нині маємо Міністерство культури та стратегічних комунікацій України. Зрештою, проблема в тому, що нині

наша влада не мислить стратегічно. До речі, їхати з України не поспішає, навіть якби Трамп запозичив український досвід та створив у себе Міністерство національної єдності. Офіцерові військової розвідки батальйону це підказує, що, на думку тутешніх людей, справи на війні йдуть добре. З іншого боку, країні дійсно потрібні професійні люди, які мислитимуть глобально та сучасно. Такі, впевнена, є. Кажуть, що європейська бюрократія така ж неповоротка, як і радянська. Але це не точно. Бо, скажімо, можливість політичного притулку для вихідців з Сирії призупинили рекордно швидко, не чекаючи поки в країні буде встановлено справжню демократію. [УТ].

➤ 16.2. У поданому уривку знайдіть вставлені конструкції. Визначте їхню структуру (знак, слово, словосполучення, просте/складне речення); установіть, яку інформацію такі конструкції вносять у речення. Чи є потреба в їх використанні?

За збігом (історія любить такі сюжети!), сьогодні – 140 років від дня народження одної з найвидатніших і найгірше "прочитаних" нащадками (нами!) письменниць 20-го століття – Лариси Петрівни Косач, по матері Драгоманової, по чоловікові Квітки, по перу – Лесі Українки. Одної з останніх українських аристократок, яка, серед іншого, залишила нам два шедеври про природу влади – "Кассандру" (1908) й "Камінного господаря" (1912). Дві геніальні драми-перестороги – про те, звідки й "від чого", від яких саме "глибокохамських" (термін Лесі Українки!) хвороб духа новітній цивілізації загрожує катастрофа. [Оксана Забужко, блог на УП: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/zabuzhko/4d6789a5ce497>]

➤ 16.3. Випишіть із журналістських текстів речення зі вставними конструкціями. Визначте, до якої семантичної групи вони належать. Прочитайте ці речення без вставних конструкцій. Порівняйте і зробіть висновок про роль вставних конструкцій у мовленні. У яких журналістських жанрах їх вживати не варто?

➤ 16.4. Визначте, яким звертанням (непоширеним чи

поширеним) ускладнені речення, якими знаками вони виділені і які його функції в медіа.

Шановні колеги! Запрошуємо Вас на заходи з презентації демонстраційного польоту нового тактичного безпілотного літального апарату (БпЛА), розробленого ДП «Антонов», що входить до складу ДК «УкрОборонПром» (ФБ). Як завжди, запитання: діти, а є хтось із дорослих удома? (УТ). той же час грабіжники зухвало пограбували село Руданське, що у Шаргородському районі. Водумайтеся: не одного-двох мешканців у ньому, а ціле село! Агов, панове з МВС! Невже «переплюнемо» 1990-ті у 2000-х?! (СВ). Те саме за фактом стосується й інших провідних держав світу, зокрема КНР: прошу, містере Путін, смачного, їжте, тільки до нас не лізьте! (УТ). Ну що, пані та панове! Шановна громадо! Брати і сестри. Миряни, парафіяни. От і настав час взятися за укршоубіз сучасного зразка (УТ). Дорого та незручно: прощавайте, українські монети (econotica.com.ua).

Завдання для самостійної роботи

➤ Подані речення переробіть на максимально ускладнені, використовуючи всі можливі засоби ускладнення в кожному реченні.

До України повернулись захисники з російського полону. Уповноважений з прав людини розповів про умови їхнього перебування. Рівне запрошує переселенців. Стрибок цін спричинив ажіотаж у містах. Вища освіта в Україні перебуває на стадії реорганізації.

Тема 17. Синтаксис складного речення. Складносурядні речення

План

1. Складне речення як синтаксична категорія. Класифікація складних речень.
2. Складносурядне речення, значеннєва виразність складносурядних речень у медіамові.

3. Сполучникові та пунктуаційні засоби зв'язку компонентів у складносурядному реченні в мові медіа.

Питання для самоконтролю

- Які основні граматичні ознаки складного речення?
- Назвіть засоби поєднання предикативних частин у складному реченні.
- Окресліть граматичні ознаки складносурядних речень.
- Назвіть засоби поєднання частин у складносурядному реченні та смислові відношення між ними.
- Проілюструйте самостійно дібраними прикладами з медіатекстів основні правила вживання розділових знаків у складносурядних реченнях.

Тести для самоконтролю

- 17.1. Хибним щодо складного речення є твердження
- А. Речення, до складу якого входять дві і більше предикативних одиниць, що становлять смислову, структурну та інтонаційну єдність, називають складним.
 - Б. Кожна предикативна частина складного речення за структурою співвідноситься з певним типом простого речення, проте далеко не завжди може функціонувати самостійно, без інших частин.
 - В. Предикативна частина може бути відносно автономною, але все складнеречення набуває багатшого змісту, смислових відтінків, ніж два й більше простих речення.
 - Г. Залежно від виду зв'язку частин між собою і засобів поєднання частин складного речення, усі складні речення поділяють на сполучникові і безсполучникові.
 - Д. Сполучникові складні речення залежно від сполучників і сполучних слів поділяють на складносурядні і безсполучникові.
- 17.2. Між частинами складносурядних речень НЕ буває відношень
- А. Єднальних
 - Б. Протиставних

- В. Розділових
- Г. Градаційних
- Д. Роз'єднувальних

17.3. Сполучники *і (ї), та, а* (у значенні *і*), які можуть бути одиничними і повторюваними, *та й, ні...ні, ані...ані*, поєднують частини складносурядних речень і називаються

- А. Єднальними
- Б. Протиставними
- В. Розділовими
- Г. Градаційними
- Д. Приєднувальними

Практичні завдання та вправи

➤ 17.1. Прочитайте текст
<https://krytyka.com/ua/articles/lyst-intymnist-mahnetyzmu>.

Випишіть складні речення. З'ясуйте їх вид. Які речення переважають у тексті?

➤ 17.2. Прочитайте текст
<https://www.ukrainer.net/volodymyr-yermolenko/>, випишіть 5-6 складносурядних речень. Визначте їхні типи, назвіть засоби зв'язку частин, поясніть наявність або відсутність розділових знаків між ними.

➤ 17.3. Доставте необхідні знаки у складносурядних реченнях, аргументуйте свій вибір. Визначте відношення між частинами складносурядного речення. Намалюйте графічні схеми речень.

Зараз ми проводимо розкопки і солідні фірми нам допомагають з технікою (УІ). Не те щоб країна сильно подорослішала за ці роки, в тому числі криваві але в неї просто більше не залишилося поважних причин нарікати на свою незрілість (СД). Після публікації вірша «Любіть Україну» Сосюра став популярним а після війни за цей твір у радянській газеті «Правда» Сосюру назвали «націоналістом» та «продажним бандерівцем» (РС). Як повідомила пресслужба кийвської компанії, після зміни власника бренд Red Taxi мінятися не буде проте

маркетингова стратегія зазнає значних змін а всередині компанії зміняться бізнес-процеси і стандарти роботи з водіяма (tmr.net.ua).. Розумієте, мені хотілося піти красиво і я пішов красиво (VI). Нас підняли по тривозі і ми зразу розпочали виконання плану дій із недопущення зовнішньої агресії (УМ).

➤ 17.4. Визначте характер помилок у складносурядних реченнях. Відредагуйте подані синтаксичні конструкції.

1. Специфіка роботи ведучого на радіо в сучасних умовах значною мірою залежить від формату його радіостанції, а він, в умовах комерціалізації радіоринку, спрямований на отримання прибутку. 2. Кольорова градація на полотнах художниці створювала децю меланхолійний настрій, але, незважаючи на похмурі акценти, все-таки залишається оптимістичний настрій. 3. У це важко повірити, але ще в шістдесятих роках більша частина Полтавської області доїла вручну. 4. До світлиці надходило тепло з невеликої грубки, і звідти долинали веселі дівочі голоси. 5. На перший погляд, ця версія здається фантастичною, але, зіставивши деякі факти, може виявитися цілком імовірною.

➤ 17.5. Утворіть якомога більше складносурядних речень, поєднавши подані прості речення (у будь-якій послідовності). Визначте семантику зв'язків між структурними частинами кожного утвореного речення.

У третьому раунді змагань за 1 годину 41 хвилину Костюк обіграла Магду Лінетт. Результат уже був зрозумілим. У першому сеті Марті двічі доводилося робити зворотні брейки після програшів своїх подач. Лінетт зробила 4 поспіль незвимушених помилки у простих ситуаціях на своїй подачі.

Завдання для самостійної роботи

➤ Прочитайте статтю Олександра Стукала «Коли можна, а коли треба змінювати "і" на "та"» <https://life.liga.net/povasnennya/article/koly-mozhna-a-koly-treba-zminiuvaty-i-na-ta> . Висловіть ваші міркування щодо прочитаного.

Тема 18. Складнопідрядні речення

План

1. Семантико-структурні різновиди та сполучні засоби приєднання підрядної частини до головної.
2. Синонімія складнопідрядних і простих речень, зокрема простих речень із дієприкметниковими і дієприслівниковими зворотами.
3. Особливості використання складнопідрядних речень у журналістських текстах.
4. Розділові знаки в складнопідрядних реченнях.

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення складнопідрядних речень. Назвіть їх основні ознаки.
- Які є основні засоби зв'язку між частинами складнопідрядного речення?
- За якими ознаками класифікують складнопідрядні речення і на які групи та різновиди їх поділяють?
- Поясніть основні правила вживання розділових знаків у складнопідрядних реченнях.

Тести для самоконтролю

18.1. Складнопідрядне речення з підрядним з'ясувальним – це таке речення, у якому

А. Підрядна частина залежить від головної і відповідає на різні відмінкові питання

Б. Підрядна частина відноситься до співвідносного (вказівного) слова головної частини, розкриваючи й заперечуючи його значення

В. Підрядна частина залежить від іменника чи іншого субстантивованого слова в головній частині й пояснює його або ж конкретизує зміст означення-займенника, відповідаючи на питання який?

Г. Підрядна частина виражає відношення до головної, розкриваючи, пояснюючи різні обставини, за яких

відбуваються дії чи інші явища, про які йдеться в головній частині

Д. Підрядна частина виражає відношення до головної, розкриваючи, пояснюючи різні обставини, за яких відбуваються дії чи інші явища і відповідає на питання де?

18.2. Яке з наведених речень складнопідрядне?

А. Небайдужі миттю нагадали панові Карандєєву, що він - тимчасова й випадкова людина на посаді.

Б. Культура критично важлива не тільки для функціонування економіки, а й задля виживання нації.

В. Саме тому працівники театрів, гуртів та інших закладів культури автоматично мають вважатися мобілізованими.

Г. Військові не раз і не два обурено писали й казали: всі ці слова про культурний, економічний, освітній та інші фронти - словоблуддя та спроба уникнути відповідальності.

Д. Забезпечуючи цирковим артистам бронь, влада лише дбає про захист своїх.

18.3. Визначте тип речення *Активістів соцмереж в Україні неабияк обурив факт, що під бронювання від мобілізації потрапляють працівники державного підприємства "Дирекція пересувних циркових колективів України"*.

А. Складнопідрядне речення з підрядним місця

Б. Складнопідрядне речення з підрядним умови

В. Складнопідрядне речення з підрядним порівняльним

Г. Складнопідрядне речення з підрядним наслідковим

Д. Складнопідрядне речення з підрядним означальним

Практичні завдання та вправи

➤ 18.1. З журналістського матеріалу <https://tyzhden.ua/unikalnist-okremoho/> випишіть 7-8 складнопідрядних речень. Визначте кількість предикативних частин у цих реченнях і смислові види підрядних (з'ясувальні, означальні, способу дії, місця, часу, причини, наслідку, умови та ін.). Намалюйте графічні схеми цих речень.

➤ 18.2. Прочитайте текст. Переробіть усі

складнопідрядні речення з наведеного уривку на прості речення різної структури. Чи завжди це можна зробити без втрати зміту? Зіставляючи отриманий текст і оригінал, поясніть змістові та стилістичні особливості кожного зі способів викладу.

У 1983-му вийшов на екрани польський кримінальний фільм «Wielki Szu» («Великий Шу») про шулера, який мав великий комерційний успіх. Згадався мені з нагоди скандалу, пов'язаного з тим, що в книжковий бізнес увірвався Великий ШШ, якого багато хто вважає шулером, крадієм і пройдисвітом. Досі якогось гучного скандалу і гейту не було, доки до послуг ШШ не вдалося видавництво А-ба-ба-га-ла-ма-га. А почалося з того, що коли прийшла до нас велика війна, я різко втратив бажання що-небудь писати. Щоб голова не байдикувала, взявся упорядковувати антологію англійських оповідань про духів. Планували ми випустити антологію напередодні Різдва, бо це вже така традиція в багатьох країнах – видавати подібні антології на Різдвяні свята. Оповідання про духів належать до жанру готичної прози, яка зародилася передусім в Англії й Німеччині і швидко набула популярності. Я видав моторошні оповідки львів'янина й українця за походженням Стефана Грабинського, який писав польською мовою. А недавно роздобув з архівів ще чимало неопублікованих і нікому невідомих творів письменників, які писали на українські теми по-московськи. Обкладинка, створена ШШ, не сподобалася ілюстраторам, які зчинили гвалт, що у них забрали роботу. В тому числі й ті, які гнали халтуру. Гвалт переріс у справжнє осканженіння, коли лють перейшла усї пристойні межі і вихлюпнулася на окремі особистості.

Дісталася і видавцеві, і упорядникові, і навіть бійцю Азова, який посмів висловитися на захист видавництва. Щиро кажучи, важко зрозуміти природу цього безглузлого обурення, бо це нагадує протести луддитів проти впровадження на фабрики верстатів (за Ю Винничуком).

➤ 18.3. У чому полягає неправильність використання підрядних частин складнопідрядних речень? Відредагуйте і

запишіть.

Особа, яка знімається камерою знизу, може набувати в цьому ракурсі комічного вигляду. Запропоновано встановити мультимедійний екран, на якому демонструються дипломні роботи студентів спеціалізації «тележурналістика». Наука про журналістику вивчає, зокрема, й реакцію аудиторії на медіаконтент, що є об'єктом дослідження у цій розвідці. Дошкуляє місцевим жителям і штучне озеро з промислових стоків хімкомбінату в селищі Світлому, яке в народі називають «малим Чорнобилем». Досить популярними нині є експерименти, коли у квартирі закривався піддослідний і всю соціальну діяльність здійснював через інтернет. Уся виставка була поділена на три райони, кожна з яких представляла одну з трьох культур – європейську, азійську і американську. Світлана Тихановська розповіла, що може спровокувати вторгнення російських військ у Білорусь.

➤ 18.4. Створіть речення за наведеними зразками, у дужках після кожного речення вкажіть вид підрядності (послідовна підрядність, однорідна супідрядність, неоднорідна супідрядність):

- А) (*Хто...*), (*хто...*), [*той...*].
- Б) [], (*чого...*), (*тому що...*).
- В) [], (*що...*), (*хоч...*).
- Г) [...], (*коли...*), [...], (*де...*).
- Д) [... *так*], (*що...*), (*бо...*).

Завдання для самостійної роботи

➤ Наведіть приклади синтаксичних конструкцій, які можуть бути паралельними до підрядної означальної та підрядної обставинної частини складного речення. Сфера застосування – культурна журналістика.

Тема 19. Безсполучникові складні речення в засобах масової комунікації

План

1. Синонімія безсполучникових речень до простих і складних сполучникових.
2. Розділові знаки в безсполучникових реченнях.
3. Складне синтаксичне ціле як синтаксична одиниця вищого порядку.
4. Стилiстичні засоби синтаксису складного речення в мові медіа.

Питання для самоконтролю

- Які речення називаються безсполучниковими?
- За допомогою яких мовних засобів поєднуються частини безсполучникових складних речень?
- Схарактеризуйте різновиди безсполучникових складних речень.
- Розкажіть про основні правила вживання розділових знаків між частинами безсполучникових складних речень
- Що таке складне багатокomпонентне речення і які його граматичні ознаки?
- Назвіть основні правила вживання розділових знаків у складних багатокomпонентних реченнях.

Тести для самоконтролю

- 19.1. Двокрапку треба поставити в складному безсполучниковому реченні (розділові знаки пропущено)
- А. Здобули волю відшукали долю.
 - Б. Посієш впору збереш зерна гору.
 - В. Гаї шумлять я слухаю хмарки біжать милуюся.
 - Г. Повіяв вітер по долині пішла дiбровою луна.
 - Д. Знаю одне мені вистачить сил подолать перешкоди.
- 19.2. Речення *У Донецькому степу кургани – звична картина, без них неможливо уявити цю землю.*
- А. Складносурядне
 - Б. Просте ускладнене
 - В. Безсполучникове
 - Г. Складнопiдрядне
 - Д. Складна синтаксична конструкція

19.3 Укажіть безсполучникове складне речення, у якому розділові знаки вжито НЕПРАВИЛЬНО

А. Ілон Маск неодноразово заявляв: майбутнє автомобілебудування за електрокарами.

Б. Хочеш вижити – перемагай.

В. З'являються історичні рубрики в деяких інших періодичних виданнях, є декілька телевізійних програм, присвячених історії, згадаю при цій нагоді імена Вахтанга Кіпіані, Олександра Зінченка й Олега Криштопи.

Г. У Чорнобильській зоні відчуження затримали сталкерів: хотіли відпочити в радіаційному лісі.

Д. Чільне місце за столом займав курінний отаман, його заступником був кухар — він порядкував господарство куреня та розпоряджався його коштами.

Практичні завдання та вправи

➤ 19.1. Випишіть з журналістського тексту кілька безсполучникових складних речень. Визначте кількість предикативних частин у кожному у реченні, а також види відношень між частинами. Обґрунтуйте вживання знаків.

➤ 19.2. Прочитайте текст В.Портникова “Фаворит” <https://zbruc.eu/node/120652>. Випишіть складносурядні та складнопідрядні речення. Переробіть їх на безсполучникові, визначте відношення між структурними частинами. Як вилучення сполучних засобів відбивається на стилістичному забарвленні речень?

➤ 19.3. Прочитайте журналістський матеріал <https://www.ukrainer.net/ekodiia/>. Дайте характеристику складних синтаксичних конструкцій за схемою: 1) кількість предикативних частин, 2) смислові відношення між частинами, 3) коротка характеристика кожної предикативної частини (двоскладне / односкладне, повне / неповне, неускладнене / ускладнене і чим), 4) пояснення знаків. Які типи речень переважають?

➤ 19.4. Побудуйте одне складне речення з низки поданих простих (можна додавати лише сполучні засоби). Визначте тип

утвореного речення й кількість структурних частин у його складі.

У перші дні великої війни хтось з іноземних колег поцікавився моєю думкою. Росіяни будуть гатити по історичних центрах Києва, Харкова, Одеси чи Львова. Я не припускав. Я був впевнений. Вони не відчують душі ані в людях, ані в будівлях. Для них милуватися морськими пейзажами чи старовинними храмами – насамперед атрибут, а не потреба, намагання імітувати присутність душі й емоції (за В. Портниковим).

Завдання для самостійної роботи

➤ Охарактеризуйте особливості вживання безсполучникових складних речень у медіатексті. Яку кількість слів у реченні ви вважаєте оптимальною для ефективного писемного комунікування, зокрема в медіа? Чи завжди надто довгі речення є вадою тексту і як це залежить від стильової його належності? Свою відповідь аргументуйте.

Тема 20. Чуже мовлення і способи його передавання в мові медіа

План

1. Уживання прямої і непрямой мови як характерна риса професійного мовлення журналіста.
2. Слова автора і власне пряма мова.
3. Непряма мова. Помилки в оформленні невластиве прямої мови.
4. Інші способи передачі чужого мовлення (безпосереднє включення, цитування, вільна пряма мова).
5. Синонімія різних способів передачі чужого мовлення.
6. Діалог, полілог, монолог, їх оформлення.

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення поняття *чуже мовлення*.
- Яке мовлення називається прямим?

- Якими способами може виділятися в тексті пряма мова?
- Від чого залежать розділові знаки в реченнях із прямою мовою?
 - Що таке невласне пряма мова?
 - Чим відрізняється невласне пряма мова від прямої?
 - У чому сутність поняття *непряма мова*?
 - Чим відрізняється пряма мова від непрямої? Наведіть приклади.
- Що таке внутрішнє мовлення? У яких жанрах журналістики його можна використати?
 - Поясніть, як передається діалог на письмі.
 - Чи можлива заміна діалогу непрямою мовою? Наведіть приклади.
- Що таке цитата?
 - Для чого використовуються цитати в мові ЗМІ?
 - Які правила оформлення цитати в тексті, якщо вона наводиться не повністю?
 - Як оформлюється цитата, якщо наводиться в реченні у вигляді прямої мови?
 - Як оформлюється цитата, якщо наводиться як складова частина в авторському реченні?
 - Чи можна змінювати цитату?
 - У чому полягає стилістичне значення чужого мовлення у медіатексті?

Тести для самоконтролю

- 20.1 Визначте, якій із схем відповідає речення «Ви – батько? – грубувато спитала в нього санітарка. – Ні, сусід. »
- А. А: «П».
 - Б. А: «П?»
 - В. А: «П!»
 - Г. «П? – а.»
 - Д. «П? – а. – П.»

20.2. Чуже мовлення НЕ може передаватися в тексті за допомогою

- А. Прямої мови

- Б. Непрямої мови
- В. Цитат
- Г. Невласне прямого мовлення
- Д. Переносного мовлення

Практичні завдання та вправи

➤ 20.1. Випишіть із медійного ресурсу цікавий та актуальний, на вашу думку, діалог журналіста з відомою людиною України. Поміркуйте, яке запитання або яку відповідь ви сформулювали б по-іншому і чому. Наприклад, <https://www.ukrainer.net/rukh-veteranka/>

➤ 20.2. Побудуйте всі можливі схеми речень із прямою мовою. Проілюструйте їх прикладами з регіональних медіа.

➤ 20.3. Визначте, у який спосіб передано чуже мовлення в кожному реченні. Обґрунтуйте.

*1. На думку політика, гарантувати безперешкодне здійснення процесу розширення ЄС є «чи не найбільш серйозним викликом сьогодні». 2. Міністр транспорту Мексики повідомив, що літак зазнав аварії, коли заходив на друге коло посадки. 3. Йшла далі. Втоmlена, трішки знесилена. Але хіба про те думала. Думала тільки про одне, щоб її не стало. **Ось так вам. Ось так вам усім. Ненавиджу.** Всі інші думки були десь далеко... (І. Карпа). 4. «У мене смуток на душі, я в жаху від того, що все це питання не підготовлене», – не зовсім зрозуміло пояснив міський голова. 5. А втім, цей показник може змінитися в другому півріччі поточного року, заявив керівник управління цінової політики С. Волос. 6. Ангела Меркель, християнська демократка, на кожному кроці каже: «Людина, яка не знає німецької мови, не бажана в нашій країні». Уявляєте, щоб таке сказали в Україні? Та ніхто такого не скаже. Тому що в нормальних націй оте, що в нас називають «націоналізмом», – це в них у повітрі, це в них у крові, це природні речі (В. Шкляр. 7. «О панно Інно, панно Інно...», або Скільки потрібно грошей і зв'язків, щоб поїхати на конкурс «Міс Всесвіт»? 8. Коли б мене хтось спитав, мовляв, що мені подобалося у дитинстві, я б йому*

відповів, що **любив грати у шахи** (Л. Дереш). 9. Листоноша зловтішався в душі, але зовні тримався ввічливо і спокійно, говорив, **що пошта працює до шостої, а об одинадцятій він туди нізащо не піде, хай його хоч розстріляють** (С. Жадан). 10. Захід стає предметом занепокоєності для Сходу, його присутність, пряма чи опосередкована, і постійний виклик традиційному укладу життя, що з ним пов'язаний, починають відчуватися всюди, всі починають боятися і ось-ось, зовсім скоро, все стане на свої місця. **Боїтеся?! Бійтеся!** 11. Мова буде. Її носіїв дуже багато. Західна Україна цим так не переймається, а я, наприклад, цим дуже переймаюсь. Коли нормальна людина йде містом, вона собі думає: **«А що мені купити, що мені зробити?..»**, так же? А я йду моїм Києвом, іду й 99 % часу слухаю, **а той якою мовою говорить, а той якою мовою говорить. Свій чи не свій?!** (за В. Шклярем).

➤ 20.4. Переробіть наведені приклади з непрямою мовою на фрагменти текстів із прямою мовою та словами автора. Чи вплинула ця трансформація на стилістичні відтінки повідомлюваного в них?

1. Також пресекретарка сказала, що намагатиметься зробити все для того, щоб журналісти, які звертатимуться в Офіс Президента, могли отримати інформацію так швидко та оперативно, як би цього хотіла вона на їхньому місці. 2. На запитання ведучого, чи вважає він Путіна вбивцею, Джо Байден не вагаючись відповів, що вважає. 3. Речниця Білого дому заявила, що президент дав пряму відповідь на пряме питання й не шкодує про це. 4. Дональд Трамп планує створити власну політичну силу на базі частини Республіканської партії – про це повідомляють деякі американські ЗМІ.

➤ 20.5. Змодельуйте і запишіть діалог між двома студентами-журналістами про вибір місця роботи за фахом чи поза ним. Поясніть розділові знаки при діалозі.

➤ 20.6. Напишіть есе «Найцікавіша тематична спеціалізація в журналістиці». Використайте цитати і наведіть

приклади.

➤ 20.7. Дайте визначення ремінісценції й алюзії, знайдіть приклади із текстів ЗМІ.

Завдання для самостійної роботи

Опрацюйте статтю Шулика Р. Т. «Структури передачі чужого мовлення як прагматичні засоби в інформаційних жанрах інтернет-публіцистики»

<http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/83/1/Shulyk.pd>.

Підготуйте розповідь про способи передавання чужого мовлення в медіа.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5

МОВНІ Й МОВЛЕННСВІ ОСОБЛИВОСТІ ТРАДИЦІЙНОЇ ПРЕСИ ТА НОВІТНІХ МЕДІА

Тема 21. Засоби змістової й емоційної виразності журналістського твору

План

1. Мовна гра в українських медіа.
2. Стилистичні засоби синтаксису (риторичне питання, риторичне звертання, градація, парцеляція, обрив тощо).
3. Мовностилістичні особливості сторітелінгу як багатофункціонального інструменту сучасної комунікації.

Питання для самоконтролю

➤ Дайте визначення поняття *мовна гра*.

➤ З якою метою використовують мовну гру в українських медіа?

➤ Розкажіть про основні метаприйоми ефективного використання різних видів «мовної гри» в медіатекстах. Проілюструйте прикладами.

➤ Які є основні стилістичні засоби синтаксису? Яка їх роль у медійному дискурсі?

➤ Схарактеризуйте мовностилістичні особливості сторітелінгу як багатофункціонального інструменту сучасної комунікації

Тести для самоконтролю

21.1. Мовно-стилістичний засіб, що досягається шляхом використання повторів, інверсій, а часом і парадоксів, коли здебільшого міняються місцями головні члени речення. За його (засобу) допомогою досягається особлива виразність фрази, коли головна думка виділяється, акцентується. Це

- а) антиметабола
- б) оксиморон
- в) антитеза
- г) каламбур
- д) епанодос

21.2. Троп, у якому поєднуються поняття, що їх, на перший погляд, можна вважати діаметрально протилежними, логічно несумісними, проте за їхньою допомогою утворюється нова, складна, якоюсь мірою суперечлива, проте несприйнятливо-сприйнятна яскрава думка, створюється нова смислова якість, несподіваний експресивний ефект. Це

- а) антиметабола
- б) оксиморон
- в) антитеза
- г) каламбур
- д) епанодос

21.3. Стилістична фігура, за допомогою якої зіставляються діаметрально протилежні, контрастні поняття, предмети, явища, думки тощо. За допомогою цієї стилістичної фігури автори домагаються особливої виразності та експресивності думки. Це

- а) антиметабола
- б) оксиморон
- в) антитеза
- г) каламбур
- д) епанодос

Практичні завдання та вправи

➤ 21.1. Визначте, якими засобами автор передає схвильоване, психологічно напружене мовлення? Як називаються такі стилістичні фігури? Які ще стилістичні функції вони здатні виконувати?

Дивний той день. Безликий. Ні праведний, ані грішний. Апокаліпсис. День паузи... під зодіаком нуля (Б. Олійник). 2. Дві паралелі, два меридіани – І от квадрат. Живи. Твори. Вмирай (Є. Плужник). 3. Хай ніч за нами кинеться в погоню – Не дожене. Натомиться. Відстане. 4. Дочці заборонили й наближатись. Розстріляють. 5. Нема на світі Заходу і Сходу. Є тільки простір. Вогнище. І ніч. 6. І одруження відклав, бо війна. І мати не плаче. Бо він давно сирота (З тв. О. Пахльовської). 7. Боєць підвіся і подався вперед. Змахнув рукою. Смертельний рух. Удар. Вогонь. Осколків лютий свист (М. Бажан).

➤ 21.2. Випишіть із медіатекстів 5–6 речень з елементами мовної гри. Поясніть стилістичний вплив на зміст записаного.

➤ 21.3. Продовжте подані речення ампліфікацією і градацією. Наприклад: День був прохолодний...– День був прохолодний, не чути було дзвінких дитячих голосів, хриплого голосу нашого двірника, писклявого голосу поштаря, басистого голосу тенора з десятої квартири – двір ніби вимер (використання ампліфікації та періоду); День був прохолодний, поступово надходили грозові хмари і від цього ставало ще холодніше, та раптом блиснуло і загриміло, розпочалася злива, стало ще холодніше і тіло покрилася гусачою шкіркою (використання градації).

1. Світило сонце і на душі було спокійно... 2. Хочеться бути щасливим... 3. Як сумно покидати батьківський поріг... 4. Зустрілися в потязі... 5. Падав перший сніг...

➤ 21.4. Що лежить в основі побудови текстових ілюстрацій? Назвіть цю стилістичну фігуру, визначте її роль. Розмежуйте приклади за нисхідною (спадною) та висхідною шкалою зображуваного.

Як сірничок, припалений від сонця, день спалахнув, обуглився, погас (Л. Костенко). Але ні, се не уява: я чую, як

пісня дужчає, здіймається вгору, перекочується могутнім грюкотом і гине тихим акордом у плюскіт зливи (З тв. М. Коцюбинського). Здалеку закружляв вихор, веретеном устав догори, розквітнув під небом, вигнутий стовп пилу пройшов шляхом... (Ю. Яновський). Добро втратити – небагато втратити! Честь втратити – втратити багато! Мужність втратити – втратити все! (О. Гончар).

➤ 21.5. Прочитайте. Визначте якими мовностилістичними засобами оформлення тексту автор досягає зосередження уваги читача, емоційної впливовості.

1. Хіба найменування славнозвісної Говерли – найвищої точки української землі, окраси карпатської Чорногорки є звичайне? А зубчата гора Ай-Петрі, що гордо піднеслася над блакиттю Понту Евкінського? А тасмниче слово Бескиди, що вживається для гір – мовчазних свідків народження не тільки українського народу, а, можливо, й слов'ян узагалі. А Блакитна і Кришталева печери Тернопільщини? Перлинна Печера – у підземеллях Закарпаття, Червона у нетрях Тавриди? А Нафтуса, що поєднала в одному імені багатства української землі і милозвучність українського слова? Що не назва, то загадка, проблема, розв'язання якої має жагуче пізнавальне значення. Вона й дає ключ до розуміння краси рідного краю, його мови, історії – ключ до відкриття підземних скарбів, нових для сучасників природних ресурсів (О. Стрижак).

2. Спинися, людино, ти ж бо – найрозумніша істота природи! Нащо ж нищиш своє право на щастя жити? Воно ж дане тобі тільки раз! І всі блага землі та неба тобі дано для цього. Чом же не користуєшся цим щастям? Чому ти дивишся на світ не своїми, а чужими очима?.. Отямся ж, спинися, людино! Ти ж бо – людина! Умийся росою чистої совісті і поглянь на світ своїми очима... Всю природу візьми, а вона невичерпна скарбами, – розкривай їх, навтішайся ними, живи, блаженствуй і свято оберігай од зловісних хмар сонце миру! (Я. Баш)

3. Яблуко. Може, скажеш, не диво? Зваж на долоні, розріж навпіл: в ньому – сонце, липнева злива, прозора соната

бджолиних крил. Літо гаряче в долоню на тобі, хрустке, повне соків живих, аж кипить. Цілий всесвіт у ньому, як в атомі, тільки зумієш його розщепити – заструменить медоносний дощик, зябликів спів розколише весь сад. Бери, частуйся... (П. Дорошко).

Завдання для самостійної роботи

➤ Опрацюйте статтю Ефективність комунікативно-образної моделі концепта "гра слів" у явищі інфотейнментивної впливовеності В.А. Стекольщикової [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2017_1_36]. На її основі підготуйте розгорнуту відповідь на запитання «Для чого журналісти грають зі словами і в слова?». Свої міркування проілюструйте прикладами.

Тема 22. Мова ворожнечі в медіадискурсі

План

1. Дискурсивні аспекти мови.
2. Поняття «мова ворожнечі».
3. Реалізація в сучасних медіа функціонально-стилістичного потенціалу мови для вираження соціально-політичного і філософського протистояння ворожих сторін у контексті поділу цінностей на «свої» і «чужі».

Питання для самоконтролю

- Дайте визначення поняття «мова ворожнечі».
- Які є види мови ворожнечі та форми її прояву у ЗМІ?
- Схарактеризуйте механізми уникнення висловлювань ненависті в медіа.
 - Розмежуйте жорстку, середню та м'яку мову ненависті
 - Назвіть тенденції використання мови ворожнечі у сучасних медіа.

Тести для самоконтролю

22.1. Толерантна та інтолерантна інформація журналістських текстів НЕ передається в масову свідомість за допомогою такого структурного елемента:

- а) використання етнічних лексем;
- б) через ілюстрації з етнічним забарвленням;
- в) спеціально підібрані факти з життя представників різних етносів;
- г) використання етнічних ідей;
- д) через використання окремих діалектів певної національної мови.

22.2. До жорсткої мови ненависті/ворожнечі у медіа НЕ належить форма прояву

- а) заклики до насильства (щодо конкретної ситуації суб'єкта насильства; оголошення насильства прийнятним засобом у статтях, звітах у ЗМІ тощо, у тому числі у формі прямих закликів до насильства з боку групи);
- в) пряме підбурювання до дискримінації, в тому числі через загальні гасла;
- г) завуальовані заклики до насильства та дискримінації (пропаганда «позитивних», історичних чи сучасних, прикладів насильства або дискримінації; висловлювання типу «непогано було б зробити ...», «настав час ...» тощо);
- д) заклики запобігати консолідації представників певної етнічної чи релігійної групи в регіоні / районі / місті тощо вказівка на зв'язок між будь-якою соціальною групою та політичними та державними структурами з метою дискримінації.

Практичні завдання та вправи

➤ 22.1. Прочитайте текст із газети “Україна Молода” під назвою “Депутатська агонія у стилі «мавпи під кокаїном»”. Знайдіть лексичні маркери ворожнечі.

«Це нереально, це марення, це агонія». Так одразу після телезвернення Віктора Ющенка до народу висловився з приводу указу Президента про другий розпуск Верховної

Ради «речник» Партії регіонів Василь Кисельов. Так красномовно нардеп розцінив можливість проведення позачергових парламентських виборів 24 червня. «Чи контролює він (Президент) свої дії?», «А може, він не пам'ятає дату, коли призначав перші вибори» — і це ще був тільки початок «дотепних» і «розумних» коментарів очільників та представників коаліції. Далі була пропозиція комуніста Миколи Кравченка «вимагати проведення медичного обстеження Президента», позаяк невідомо, який вплив на його психічний стан здійснив діоксин; порівняння іншого представника коаліції, котрий висловив сподівання, що указ Ющенка про перенесення виборів не є указом «людини, яка нанюхалась кокаїну»; заява «регіонала» Володимира Сівковича про те, що «прогнозувати в цій ситуації дії Ющенка — все одно, що прогнозувати дії мавпи з гранатою. Тільки замість гранати — ручка». Рівень фантазії й культури зашкалює.

Були, звісно, й «тверезі» коментарі. Так, лідер Комуністичної партії Петро Симоненко вважає, що указ Президента поглибить розкол і протистояння політичних сил, і в цьому з ним згодна координатор парламентської більшості Раїса Богатирьова. А Прем'єр-міністр Віктор Янукович, дізнавшись про рішення Президента, вирішив скоротити програму офіційного візиту в Узбекистан і швидше повернутися в Україну у зв'язку з підписанням Президентом Віктором Ющенком указу про перенесення термінів дострокових виборів у парламент. За словами керівника апарату Прем'єра Сергія Львовичкіна, Янукович вважає новий указ Президента про розпуск парламенту неконституційним, як, утім, і попередній. Сам глава уряду зазначив, що після повернення до Києва збирається проконсультуватися з партнерами по коаліції з приводу указу, а також «подивитися в очі Президентові», щоб ухвалити рішення про свої подальші дії. «Ми будемо діяти в рамках Конституції і спокійно реагувати», — запевнив Прем'єр, зізнавшись, що указ його «дуже здивував». (27.04.2007)

➤ 22.2. Поміркуйте, чи можна виправдати використання мови ворожнечі в медіа. Для зваженого висновку опрацюйте текст статті “Іронічні інвективи як протидія новомові російської пропаганди (на матеріалі блогу Сергія Стерненка в «Газеті по-українськи»)» <https://lingvostud.vnu.edu.ua/index.php/lingvostud/article/view/423>.

➤ 22.3. Як виражається мова ворожнечі у медіатекстах за гендерною ознакою? Знайдіть підтвердження своїх міркувань в українських ЗМІ.

Завдання для самостійної роботи

➤ Оберіть медіаресурс. Проведіть моніторинг щодо наявності мови ворожнечі. Які мовні засоби про це свідчать?

Тема 23. Лінгвістичні стратегії і тактики сучасної медіакомунікації

План

1. Механізми мовного впливу на масову свідомість.
2. Лінгвістичні стратегії в сучасній медіакомунікації.
Позитивні та негативні лінгвістичні стратегії.
3. Лінгвістичні тактики як комплекс комунікативних прийомів, реалізованих ефективним стилістичним ресурсом для досягнення впливу на потенційну аудиторію.
4. Маніпулятивний потенціал мови у різних функціонально-жанрових типах медіатекстів: новинах, публіцистиці, аналітиці, рекламі.

Питання для самоконтролю

- Які є механізми мовного впливу на масову свідомість?
- Схарактеризуйте лінгвістичні стратегії в сучасній медіакомунікації.
- Які з них позитивні а які негативні?
- Розкажіть про лінгвістичні тактики як комплекс

комунікативних прийомів для досягнення впливу на потенційну аудиторію в медіа.

Тести для самоконтролю

23. Хибним щодо гендерних стереотипів у медіадискурсі є твердження

А. Гендерна асиметрія в мові масмедіа пов'язана із лексико-граматичною категорією роду, зокрема із здатністю іменників-назв істот у формі чоловічого роду позначати осіб за родом діяльності, інтересами, професією без урахування статево-біологічних відмінностей.

Б. У медіадискурсі гендерні стереотипи щодо соціалізації жінки виявляються в тому, що автори журналістських матеріалів у співвідносній парі чоловічого / жіночого роду віддають перевагу іменникам чоловічого роду.

В. Узгодження на синтаксичному рівні за формою граматичного роду іменника, а не за реальною статтю референта засвідчує мовний андроцентризм в текстах масмедіа

Г. У мовленні ЗМІ є проявом мовного сексизму особові та питально-відносні займенники, що вживаються разом з бігендерними іменниками на позначення жіночої і чоловічої професій, і таким чином актуалізують маскулініні гендерні ознаки останніх.

Д. У медіадискурсі гендерні стереотипи щодо соціалізації жінки виявляються в тому, що автори журналістських матеріалів у співвідносній парі чоловічого / жіночого роду віддають перевагу іменникам жіночого роду.

Практичні завдання та вправи

► 23.1. Проведіть покроковий аналіз розробки контент-стратегії та аналіз вже попередньо сформованої контент-стратегії сучасного медійного наративу на прикладі мультимедійної платформи іномовлення України – «Укрінформ» та українського інформантства «АрміяInform». Для цього варто спиратися на такі етапи створення контенту: мета, цільова аудиторія, зміст, створення,

дистрибуція, оцінка. Окремо виділений поділ контенту за його типами, залежно від призначення (інформаційний, розважальний, вірусний тощо). Пояснюючи формати контенту, дослідники наголошують використовувати можливості майданчиків та виділяють формати, які наразі є технічно доступні для нас (картинка, фото, мем, текст відеогіфка сторіс, прямий ефір, опитування тощо), канали розповсюдження контенту.

Завдання для самостійної роботи

➤ Здійсніть моніторинг українських медіаресурсів щодо використання комунікативних прийомів для досягнення впливу на потенційну аудиторію в медіа. Приклади запишіть.

3 РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

3.1. Базова

1. Бардакова Ю. Є. Уживаймо влучно, або Як уникнути найпоширеніших помилок. Харків : Основа, 2021. 144 с.
2. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Видання друге, доповнене. К. : КММ, 2019.
3. Сизонов, Д. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia Linguistica*. 2013. Вип. 7. С. 389–392.
4. Сизонов Д. Методи лінгвістичного дослідження медіатексту: до проблеми наукової інтерпретації. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2015. Вип. 30. С. 53–62.
5. Шевченко Л.. Медіалінгвістика в сучасній Україні: аналіз ситуації. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2013. Вип. 26. С. 3–12.
6. Шевченко Л., Сизонов Д. Теорія медіалінгвістики: підручник. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021.
7. Український правопис: нова редакція :

навчальний посібник / С.Шевчук, Ю. Виноградова, С. Глушик, О. Дияк, Т. Лобода ; за редакцією С. Шевчук ; Міністерство освіти і науки України ; Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. Київ : Алерта, 2020. 117 с.

8. Яцимірська М. Г. Культура фахової мови журналіста / 2-е вид., перероб. і допов. Львів, 2017.

9. Ргомова, або Де ми помиляємося... Київ : Стандарт, 2006. 196 с.

3.2. Додаткова література

10. Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / Заг. ред. О. Сербенської. Львів : Априорі, 2017. 304 с.

11. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. С. 52–60.

12. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової інформації. Київ, 1994. 190 с.

13. Види лінгвістичного аналізу тексту : навчальний посібник / О.В. Шкурко ; Університет імені Альфреда Нобеля. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 119 с.

14. Вихованець І. Р. Розмовляймо українською : мовознавчі етюди. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2012. 160 с.

15. Волкотруб Г. Й. Стилiстика дiлової мови. К. : МАУП, 2002. С.53–60.

16. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови : навч. посіб. Тернопіль: Підручники і посібники, 2009.

17. Волкотруб Г. Й. Практична стилістика української мови : навч. посіб. Вид. 4-те. Тернопіль : Підручники та посібники, 2011.

18. Гливінська Леся. Українська мова. Фонетика. Орфоепія : навч. посіб. Київ : Логос, 2010. 416 с.

19. Головащук С. І. Словник-довідник з правопису

та слововживання / за ред. В. М. Русанівського. Київ : Наук. думка, 1989. 830 с.

20. Гриб В. П. Постановка мовного голосу. Луцьк : Вид-во Волинського НДУ імені Лесі Українки, 2001. 26 с.

21. Гринчишин Д. Г., Сербенська О. А. Словник паронімів української мови. Київ : Рад. школа, 1986. 222 с.

22. Данильчук Д. В. Стилістичний синтаксис: збірник вправ : практикум. Київ, 2021.

23. Демська О. М., Кульчицький І. М. Словник омонімів української мови. Львів : Фенікс, 1996. 223 с.

24. Дзюба М. М. Варіантність українських епонімічних термінів із погляду нормативності. *Наукові записки. Серія філологічна*. Острог: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2012. Випуск 31. С. 25–27

25. Дзюба М. Особливості функціонування епонімічних термінів у масмедіа. *Лінгвостилістичні студії*, вип. 15, Грудень 2021, С. 38–45. doi:10.29038/2413-0923-2021-15-38-

45.<https://lingvostud.vnu.edu.ua/index.php/lingvostud/article/view/367>

26. Дзюба М., Малевич Л. Іронічні інвективи як протидія новомові російської пропаганди (на матеріалі блогу Сергія Стерненка в «Газеті по-українськи»). *Лінгвостилістичні студії*, no. 18, June 2023, С. 28–35, <https://doi.org/10.29038/2413-0923-2023-18-28-35>.

27. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2704-19>

28. Капелюшний А. О. Практична стилістика української мови: навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. Львів : ПАІС, 2007.

29. Капелюшний А. О. Редагування в засобах масової інформації: навч. посіб. Львів : ПАІС, 2005.

30. Капелюшний А. О. Типологія журналістських помилок. Львів : ЛНУ ім. І.Франка, 2000. 68 с.

31. Капелюшний А. О. Стилїстика. Редагування журналістських текстів : практичні заняття : навч. посібник. Львів, 2003.
32. Капелюшний А. О. Типові орфографічні та пунктуаційні помилки в журналістських текстах. Львів : ЛНУ, 2000. 60 с.
33. Капелюшний А. О. Телебачення прямого ефіру: практика мовлення, типові помилки : навч. посіб. Львів : ПАІС, 2011.
34. Караванський С. Пошук українського слова, або Боротьба за національне «я». Київ : Академія, 2001. 233 с.
35. Коваль А. П., Коптілов В. В. Крилаті вислови в українській літературній мові. Київ: Вища шк., 1975. 334 с.
36. Колїбаба Л., Фурса В. Словник дієслівного керування. Київ : Либідь, 2017. 656 с.
37. Конституція України. К., 1996.
38. Лїнгвосвіт сучасної фахової комунікації [Електронний ресурс] : монографія / І. Колеснікова, Н. Краснопольська, Л. Малевич, В. Товстенко та ін. Київ : КНЕУ, 2022. 201 с.
39. Літературна норма і мовна практика / Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Коць Т. А. та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. К., 2013. 320 с.
40. Мариненко І. О. Лексикологія української мови: практикум : навчальний посібник / 2-ге вид. Київ, 2017.
41. Мариненко І. О. Синтаксис української мови (з правилами пунктуації) : навчальний посібник. Київ, 2021. 279 с.
42. Непийвода Н. Ф. Сам собі редактор: Порадник з української мови. Київ : Українська книга, 1998. 240 с.
43. Островський В. І., Островська Г. Ф. А українською кажуть так... Видання 2-ге, доповн. й виправл. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2013. 456 с.
44. Полюга Л. М. Словник антонїмів / за ред. Л. Г. Паламарчука. Київ : Довїра, 2004. 284 с.
45. Пономарів Олександр. Українське слово для всіх і для кожного / 2-ге вид., стереотип. Київ, 2017.

46. Сербенська О., Волошак М. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. Київ : Вид. центр «Просвіта», 2001. 204 с.
47. Синтаксис української мови : хрестоматія : у двох частинах / упорядники: А. Мойсієнко, В. Чумак, С. Шевель ; Міністерство освіти і науки України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2019.
48. Ставицька Л. Арго, жаргон, сленг. Київ : Критика, 2005. 464 с.
49. Терлак З. М. Синтаксис української мови у вправах навчальний посібник. Львів : Растр-7, 2020. 275 с.
50. Тоцька Н. І. Сучасна українська мова. Фонетика. Орфоепія. Графіка. Орфографія : посібник. Київ : Вища шк., 1995. 151 с.
51. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови. К. : Наукова думка, 2019. 282 с.
52. Фразеологічний словник української мови: У 2 т. К., 1993.
53. Фурдуй М. І. Українська мова. Практикум з правопису : навч. посіб.; за ред. В. В. Різуна. Вид. 4-е, доповн. і переробл. Київ : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2009. 468 с.

Довідкові інтернет-ресурси

1. www.pravopys.net (Український правопис).
2. <http://kultura-movy.wikidot.com> (Довідник з культури мови).
3. <http://nepravylno-pravylno.wikidot.com> (Довідник з українського слововживання М. Волошак).
4. <http://www.mova.info> (Лінгвістичний довідково-інформаційний портал).
5. <http://www.novamova.com.ua> (Проект розвитку української мови).
6. <http://www.rozum.org.ua> (Словники онлайн).
7. <http://sum.in.ua/> (Онлайн-версія «Словника української мови»).

8. <http://www.clres.com/dict> (Сторінка «Асоціації комп'ютерної лінгвістики» з посиланнями на словники, онтології, частотні списки слів, текстові масиви та інші лінгвістичні ресурси).

9. <https://cje.org.ua/> (КЖЕ – Комісія з журналістської етики)

10. <https://www.bbc.com/ukrainian/topics/ponomariiv>
(Блог професора Олександра Пономарева)